

International
Labour
Organization

Ambasada Britanică
la Chișinău

► „Îndulcirea” potențialului de muncă decentă

O analiză a sistemelor de piață a sectorului apicol din Republica Moldova

Drepturile de autor © Organizația Internațională a Muncii 2021
Prima ediție (2021)

Publicațiile Biroului Internațional al Muncii beneficiază de drepturile de autor în temeiul Protocolului 2 al Convenția mondială cu privire la drepturile de autor. Cu toate acestea, fragmente scurte din acestea pot fi reproduse fără autorizație, cu condiția indicării sursei. Pentru drepturile de reproducere sau traducere, cererea trebuie făcută la Publicațiile ILO (Drepturi și licențe), Biroul internațional al muncii, CH-1211 Geneva 22, Elveția sau prin e-mail: rights@ilo.org. Biroul Internațional al Muncii salută astfel de cereri.

Bibliotecile, instituțiile și alți utilizatori înregistrați la o organizație de drepturi de reproducere pot face copii în conformitate cu licențele eliberate lor în acest scop. Vizitați www.ifrro.org pentru a găsi organizația pentru drepturile de reproducere din țara dvs.

ISBN: 9789220344934 (Web PDF)

Raportul este disponibil în limba engleză: *Sweetening the potential for decent work: A market systems analysis of the honey sector in the Republic of Moldova*, ISBN: 9789220344927 (Web PDF)

Denumirile utilizate în publicațiile ILO, care sunt în conformitate cu practica Organizației Națiunilor Unite, și prezentarea materialului în acestea nu implică exprimarea vreunei opinii din partea Biroului Internațional al Muncii cu privire la statutul juridic al vreunei țări, zone sau teritoriu sau a autorităților sale, sau cu privire la delimitarea frontierelor sale.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în articole semnate, studii și alte contribuții le revine exclusiv autorilor lor, iar publicarea nu constituie o aprobare de către Biroul Internațional al Muncii a opiniilor exprimate în acestea.

Referirea la denumirile firmelor și produsele și procesele comerciale nu implică aprobarea lor de către Oficiul Internațional al Muncii și vreo nemenționare a unei anumite firme, produs sau proces comercial nu este un semn de dezaprobare.

Informații despre publicațiile și produsele digitale ale ILO pot fi găsite la: www.ilo.org/publns.

Toate fotografiile utilizate în raport: © Ion Buga/ ILO
Fotografia de pe coperta posterioară: unsplash.com
Harta Republicii Moldova: © iStock

Această publicație a fost elaborată în cadrul proiectului "Analiza sistemelor de piață pentru lanțurile valorice ale mierii și pomuşoarelor din Moldova", finanțat cu ajutorul Marii Britanii din partea guvernului britanic și livrat de Organizația Internațională a Muncii (ILO) în colaborare cu Fondul pentru Buna Guvernare al Regatului Unit.

Ambasada Britanică
la Chișinău

International
Labour
Organization

► „Îndulcirea” potențialului de muncă decentă

O analiză a sistemelor de piață a sectorului apicol din Republica Moldova

Note

Cu privire la confidențialitate. Toate datele colectate prin cercetări primare au fost făcute anonime, astfel încât persoanele să nu poată fi identificate. În schimb, ne referim în termeni generici la „intervievat(ți)”, „informatori” sau „respondenți”.

Despre limitările studiului. Studiul este elaborat în mare parte pe baza percepțiilor și opiniilor principalelor părți interesate din sector. Deși informațiile au fost triangulate de diferite surse acolo unde este posibil, se recunoaște că nu toate opiniile și percepțiile ar putea fi verificate și validate.

Cu privire la viziuni și opinii. Viziunile și opiniile din această evaluare le aparțin autorilor, și nu Organizației Internaționale a Muncii sau Biroului regional din Budapesta al acesteia.

Mulțumiri

Prezentul raport a fost întocmit de Aatif Somji și Anatolie Palade. Lucrarea a fost coordonată și revizuită de Judith Dongus, Ofițer tehnic (JPO), Dezvoltarea întreprinderilor și crearea locurilor de muncă, la Biroul ILO pentru Europa Centrală și de Est, cu susținerea și sprijinul tehnic al proiectului LAB din birourile de la Geneva.

Echipa de cercetare îi mulțumește biroului ILO Moldova pentru tot sprijinul acordat.

Deși ar fi o provocare de enumerat toate persoanele și organizațiile implicate individual, echipa ar dori să aducă mulțumiri pentru cantitatea generoasă de timp și informații oferite de fiecare persoană care a convenit să fie interviuată și/sau a participat la atelierul de validare.

Cuprins

Mulțumiri	ii
Abrevieri	iv
Rezumat	v
Introducere	1
Prezentarea Proiectului	1
Scopul și domeniul de aplicare al studiului	2
Metodele de studiu	2
Structura raportului	3
Structura sectorului	5
Prezentarea generală a pieței	5
Istorie și tendințe	7
Rolul grupului-țintă	10
Sistemul de piață	13
Nucleul pieței	14
Funcții de sprijin	17
Norme și reglementări	21
Rezumatul constrângerilor	24
Oportunități	27
Principalii actori de pe piață	27
Domeniile potențiale de intervenție	30
Validarea și prioritizarea intervențiilor	38
Concluzie	39
Anexa A: Bibliografia	40
Anexa B: Lista interviurilor de cercetare	42

Abrevieri

AEPAM	Asociația Exportatorilor de Produse Apicole din Moldova
AFM	Ancheta forței de muncă
ANARM	Asociația Națională a Apicultorilor din Republica Moldova
ANSA	Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor
APL	Administrația publică locală
ASP	Analiza sistemelor de piață
BECD	Biroul Regatului Unit pentru Afaceri Externe, Comunitate și Dezvoltare
BEI	Banca Europeană de Investiții
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BNS	Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova
CRDV	Centrul Republican de Diagnostic Veterinar
DSP	Dezvoltarea sistemelor de piață
EUR	Euro (€)
FAO	Organizația pentru Alimentație și Agricultură
FBG	Fondul pentru Buna Guvernare
IFAD	Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă
ILO	Organizația Internațională a Muncii
ÎMM	Întreprinderi mici și mijlocii
ÎPT	Învățământul profesional-tehnic
M4P	„A face piețele să funcționeze pentru cei săraci”
MADRM	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
MDL	Leul moldovenesc
MEI	Ministerul Economiei și Infrastructurii
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului ÎMM
PIB	Produsul Intern Brut
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
PPM	Participarea pe piața muncii
SDC	Agenția elvețiană pentru dezvoltare și cooperare
SRL	Societate cu răspundere limitată
TM	Tona metrică
UE	Uniunea Europeană
US\$	Dolarul american
ZLSAC	Zona de liber schimb aprofundat și cuprinzător

Rezumat

Cu finanțare din partea Ambasadei Marii Britanii la Chișinău prin Fondul pentru Buna Guvernare al Regatului Unit Organizația Internațională a Muncii (ILO) a fost însărcinată să efectueze o analiză a sistemelor de piață a sectorului apicol din Republica Moldova. Scopul prezentului studiu a fost de a înțelege mai bine constrângerile pieței care limitează crearea locurilor de muncă, obținerea unor venituri mai mari și o productivitate sporită în cadrul sectorului - în special în ceea ce privește femeile și persoanele cu dizabilități - și identificarea unui set practic de acțiuni bazate pe dovezi care abordează și elimină constrângerile în cauză.

Republica Moldova are o istorie lungă de producere a mierii. În pofida mărimii sale relativ mici, sectorul este în creștere: producția anuală totală de miere s-a dublat în ultimii 20 de ani, iar exporturile au crescut în valoare de zece ori în cei opt ani din 2011 până în 2019. O importanță strategică pentru țară în această privință este accesul la piețele europene, mierea fiind unul dintre singurele produse de origine animală, autorizat în prezent pentru export în Uniunea Europeană.

În ceea ce privește grupul țintă, **doar 8% din numărul total de prisăci înregistrate sunt deținute de femei**. Deși multe femei sunt implicate în sectorul apicol în alte moduri, acest nivel relativ scăzut de proprietate este un **factor cheie limitativ pentru îmbunătățirea veniturilor și a calității locului de muncă pentru femei**. În mod similar, în pofida lipsei datelor deja disponibile cu ușurință despre persoanele cu dizabilități din sectorul apicol, cercetarea sugerează că **trebuie depuse eforturi considerabile pentru a încuraja o incluziune mai mare** prin măsuri proactive pentru a le integra în ocuparea forței de muncă.

Pe baza analizei sistemului pieței mierii, constrângerile cheie ale pieței includ: 1) productivitatea scăzută a sectorului; 2) mortalitatea ridicată a familiilor de albine; 3) accesul limitat la tehnologie și infrastructură; 4) educație și cercetare subdezvoltate; 5) accesul redus la finanțare; și 6) valoarea adăugată limitată.

A fost elaborată o strategie de intervenție potențială pentru a aborda aceste șase constrângeri cheie ale pieței, cu un număr total de opt recomandări divizate în trei domenii largi de intervenție:

Primul domeniu de intervenție se axează pe **creșterea producției și a productivității în sectorul apicol**. Aceasta presupune facilitarea unui acces mai mare la echipamentele apicole și îmbunătățiri tehnologice; încurajarea colaborării în domeniul cercetării și dezvoltării; lărgirea accesului la schemele actuale de subvenționare publică; și facilitarea intrării și integrării noilor veniți în sector prin colaborarea cu instituțiile de formare și educație.

A doua zonă de intervenție analizează **îmbunătățirea sănătății albinelor și accesul la baza melifera din țară**. Aceasta constă în elaborarea unor propuneri avantajoase pentru toate părțile interesate cu privire la serviciile de polenizare între apicultori și agricultori, precum și îmbunătățirea colaborării cu Guvernul pentru a facilita un acces mai mare la baza melifera de pădure.

Al treia zonă de intervenție urmărește **îmbunătățirea accesului la piețele locale și internaționale** pentru cei care activează în apicultură. Activitățile recomandate în acest sens includ stimularea dezvoltării piețelor noi pentru produsele și serviciile apicole cu valoare adăugată; și promovarea unei incluziuni mai mari pentru femeile și persoanele cu dizabilități în apicultură printr-o abordare cooperativă.

Speranța că rezultatele prezentului raport vor fi utilizate de programele actuale și potențiale viitoare care lucrează la dezvoltarea sectorului apicol în Republica Moldova într-un mod care promovează sustenabilitatea, scalabilitatea, însusirea locală și o concentrare axată pe sectorul privat.

01

Introducere

Prezentarea Proiectului

Fondul pentru Buna Guvernare (FBG) este o inițiativă a Biroului Regatului Unit pentru Afaceri Externe, Comunitate și Dezvoltare (BECD), care își propune să sprijine țările-țintă din regiunea Parteneriatului Estic și din Balcanii de Vest să dezvolte o rezistență mai mare împotriva șocurilor interne și externe. Proiectul încearcă să construiască stabilitate pe termen lung prin reforme care să consolideze economiile, să facă guvernele mai responsabile și mai receptive, să promoveze rate mai mari de investiții și crearea locurilor de muncă, să combată corupția, să modernizeze sectoarele cheie și să promoveze mass-media și societatea civilă liberă și independente.

Ca parte a angajamentului său în Republica Moldova, unul dintre domeniile prioritare ale FBG este creșterea economică durabilă și mediul de afaceri favorabil. În acest context, Organizația Internațională a Muncii a fost însărcinată să efectueze studii cu privire la lanțurile valorice ale mierii și pomușoarelor din Moldova pentru a înțelege mai bine constrângerile pieței care limitează crearea locurilor de muncă, obținerea unor venituri și performanțe comerciale mai bune, și pentru a identifica un set practic de acțiuni bazate pe dovezi care să abordeze și elimine constrângerile respective.

Aceste studii iau forma unor analize ale sistemelor de piață, care iau o abordare holistică pentru a înțelege și a aborda cauzele fundamentale care constrâng performanța pieței și limitează oportunitățile de muncă decentă. Abordarea sistemelor de piață se bazează pe capacitățile și stimulentele actorilor de pe piață - atât private, cât și publice - pentru a spori probabilitatea ca rezultatele pozitive să fie susținute și chiar extinse după intervenție.

Caseta 1: Ce este un sistem de piață?

Un sistem de piață este rețeaua interconectată de actori și factori care interacționează pentru a modela rezultatele unui schimb economic. Schimbările în cauză sunt guvernate de o serie de:

- ▶ **Funcții de sprijin.** Funcții specifice contextului și sectorului care informează, susțin și modelează calitatea schimbului; precum informațiile, abilitățile, infrastructura, finanțele și accesul la piață.
- ▶ **Normele și reglementările.** Mediul legislativ și normativ, inclusiv politicile, standardele voluntare și normele sociale care ghidează atitudinile și conduita de zi cu zi.

Funcțiile și normele de sprijin sunt îndeplinite de o gamă largă de actori de pe piață, de la întreprinderi la instituții financiare, asociații comerciale, autorități de reglementare și agenții guvernamentale. Atunci când anumite norme sau funcții nu funcționează bine, se creează o *constrângere* a sistemului de piață care reduce eficacitatea sistemului și reduce valoarea captată de oamenii și actorii de pe piață implicați în tranzacție.

Programele de dezvoltare a sistemelor de piață își propun să creeze schimbări sistemice pozitive. O schimbare sistemică are loc atunci când există o îmbunătățire durabilă a uneia sau mai multor constrângeri ale sistemului de piață, ceea ce duce la rezultate îmbunătățite pentru grupurile țintă, fie că sunt lucrători care suferă de condiții de siguranță și sănătate precare, fie tineri excluși din forța de muncă. Programele descoperă de ce actorii de pe piață nu au abordat ei înșiși constrângerile respective și apoi lucrează la îmbunătățirea stimulentei și a capacității lor de a îndeplini roluri noi sau îmbunătățite.

Din ILO LAB brief „A Systemic Approach to Creating More and Better Jobs”, 2019

Scopul este ca analizele sistemelor de piață a mierii și pomușoarelor să ofere o înțelegere mai detaliată a problemelor de bază care împiedică productivitatea și condițiile de muncă decente în ambele lanțuri valorice; și o analiză a actorilor-cheie cel mai probabil să producă schimbări pozitive, încheindu-se cu un set de recomandări pentru a informa programele relevante, viitoare, care pot avea loc prin intermediul FBG, precum și alte mecanisme. Luând o astfel de abordare și lucrând în cadrul structurilor existente ale pieței, acolo unde este posibil, ar trebui mai degrabă să îmbunătățească perspectivele durabilității creșterii pieței și a oportunităților de ocupare a forței de muncă, decât să se bazeze pe finanțarea donatorilor *ad infinitum*.

Incluziunea și abordarea integrată a egalității de gen sunt două teme transversale ale strategiei Fondului pentru Bună Guvernare pentru Moldova. Prin urmare, în măsura posibilului, se acordă atenția cuvenită constrângerilor suplimentare unice care pot exista în mod special pentru femei și persoane cu dizabilități.

Scopul și domeniul de aplicare al studiului

Acest raport se axează pe sistemul pieței de miere. Întrebarea principală de cercetare la care încearcă să răspundă este: *Care sunt constrângerile sistemice și oportunitățile pentru generarea unei valori mai mari și a unei angajări decente în lanțul valoric al mierii în Moldova?*

Domeniul de aplicare a cercetării îi include pe toți cei care activează în prezent în sectorul apicol, precum și pe cei cu potențialul de a se angaja în acest sector. Dacă este posibil, se acordă considerații suplimentare femeilor și persoanelor cu dizabilități. Domeniul geografic acoperă întregul teritoriu al Republicii Moldova.

Metodele de studiu

Cercetarea a fost realizată în două etape:

1. **Cercetarea de birou:** Literatura disponibilă a fost colectată pentru a oferi un cadru pentru procesul primar de colectare a datelor. Aceasta a inclus o analiză a legilor naționale și a planurilor de dezvoltare, a datelor sectoriale și a tendințelor pieței, precum și a studiilor relevante efectuate de alte agenții de dezvoltare. O listă a surselor consultate poate fi găsită în anexa A.

2. **Cercetare de teren:** Cercetarea primară a fost efectuată de la distanță cu părțile interesate din Republica Moldova în decembrie 2020 și ianuarie 2021. În această etapă, au fost efectuate un total de 21 de interviuri. Interviurile au fost semi-structurate și s-au desfășurat cu părțile interesate, inclusiv oficiali guvernamentali naționali și locali, asociații de producători, instituții de formare, proprietari de afaceri formale și informale și programe de donatori. Interviurile au oferit o imagine detaliată a sectorului de la un șir divers de actori și opinii. O listă anonimată a diferitelor părți interesate intervievate este inclusă în anexa B.

Cercetarea se bazează pe metodele ghidului [Dezvoltarea lanțului valoric pentru muncă decentă](#) al ILO (ILO, 2021) și Ghidul operațional al Centrului Springfield privind abordarea M4P (Centrul Springfield, 2014). Rezultatele au fost validate prin triangularea datelor și metodologiilor, constatările fiind validate de părțile interesate relevante în timpul unui atelier de validare virtuală din februarie 2021.

Structura raportului

Structura acestui raport este următoarea:

Secțiunea 1 prezintă contextul acestui raport, scopul și abordarea metodologică a acestuia.

Secțiunea 2 oferă o prezentare generală a lanțului valoric al mierii în Moldova. Analizează evoluția acestui sector de-a lungul timpului și direcția în care pare să se îndrepte. Se acordă o atenție specială modului în care lanțul valoric al mierii are impact asupra grupului țintă cheie al cercetării, împreună cu eventualele preocupări de mediu.

Secțiunea 3 analizează sistemul pieței mierii, ținând seama de posibilele constrângeri provenite din lanțul valoric principal al mierii, precum și de funcțiile și normele de sprijin care îl înconjoară. Constrângerile cheie sunt rezumate la sfârșitul capitolului și sunt prioritizate în funcție de: i.) Fezabilitatea abordării acestora; și ii.) relevanța lor pentru Fondul pentru Buna Guvernare.

Secțiunea 4 se bazează pe constrângerile cheie identificate în capitolul anterior pentru a sugera domenii potențiale pentru intervenția proiectului. Aceasta implică conturarea unei viziuni pentru ceea ce un viitor program ar putea spera să realizeze în faza sa de implementare, o evaluare a actorilor-cheie implicați în sistemul pieței, cu stimulentele și capacitățile lor relative de schimbare și activități de intervenție sugerate.

► Structura sectorului

Prezentarea generală a pieței

Republica Moldova este o țară mică, fără ieșire la mare, situată în Europa de Est și mărginită de România și Ucraina. Populația sa estimată este de 2,64 milioane (BNS, 2020, p. 37), cu un produs intern brut (PIB) pe cap de locuitor echivalent cu 4.590 dolari SUA în 2019.¹ Rata de participare pe piața muncii în Moldova (PPM) se ridică la 42%, cu diferențe geografice și de gen considerabile: rata PPM pentru cei din mediul rural este cu 12 puncte procentuale mai mică decât pentru cei din mediul urban, iar rata PPM pentru femei este cu 9 puncte procentuale mai mică decât cifra corespunzătoare pentru bărbați (BNS, 2020, p. 24).

Douăzeci și unu la sută din totalul populației active din Republica Moldova este angajată în agricultură, silvicultură și pescuit, în scădere de la aproape 40 la sută în 2018. Agricultură este în prezent al doilea cel mai mare angajator din țară după administrația publică, educație, sănătate și asistență socială (BNS, 2020, p. 65). În ceea ce privește valoarea, activitățile economice bazate pe agricultură au contribuit cu 10,7% la producția economică brută în 2019 (BNS, 2020, p. 240). Salariul mediu lunar pentru cei care au lucrat în sectorul agricol în 2019 a fost de 4.769 lei (MDL), echivalent cu circa 275 dolari SUA - cel mai mic din toate sectoarele economiei (BNS, 2020, p. 92).

Figura 1: Harta Republicii Moldovei

Potrivit Asociației Naționale a Apicultorilor din Republica Moldova (ANARM), se estimează că în Moldova există circa 8.000 de apicultori. Acest lucru corespunde bine cu cifrele oficiale ale Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor (ANSA), care, la 1 ianuarie 2021, înregistrase 8.020 de prisăci și un total corespunzător de 281.000 de colonii de albine.

¹ Datele deschise ale Băncii Mondiale, 2020

Apicultorii pot fi grupați, în linii mari, în trei categorii: amatori, profesioniști și companii nou-lansate (start-up-uri). Marea majoritate a apicultorilor din Moldova sunt amatori, cu estimări în jur de 70%, potrivit informatorilor cheie. Pentru amatori, apicultura nu este principala lor activitate economică și nu sunt profesionalizați. Ei tind să aibă o producție foarte scăzută: o funcție a numărului de stupi pe care îi au - de obicei doar până la 30 - precum și productivitatea operațiunilor lor apicole, cu o recoltă medie estimată de doar 15-25 kg de miere pe stup pe an.

Apicultorii profesioniști sunt mult mai puțin frecvenți (în jur de 10%), dar sunt de obicei bine pregătiți în apicultură și sunt dedicați producerii mierii ca profesie principală. Ei tind să aibă cel puțin 70 de stupi și adesea peste 200, cu o recoltă medie de peste 50 kg de miere pe stup.

În cele din urmă, între aceste două extreme se află un grup relativ nou de „start-up-uri”: deseori, persoane mai tinere interesate de dezvoltarea unei afaceri cu miere și dispuse să facă unele investiții în sector, dar neavând cunoștințele tehnice ale profesioniștilor. Aceștia sunt estimați la circa 20% dintre apicultori și tind să aibă niveluri de producție și recoltă între celelalte două grupuri, adică 30-70 de stupi; 25-50 kg de miere pe stup.

Mierea crudă este produsul principal cheie pentru apicultori. Statisticile recente privind producția anuală totală de miere variază. Datele oficiale utilizate de Organizația pentru Alimentație și Agricultură (FAO) afirmă că producția a fost de 3.927 tone metrice (TM) în 2019.² Între timp, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM) estimează cifra la 5.700 TM pentru 2019 (în creștere față de 5.200 în 2017), producția fiind divizată destul de uniform între nord (30%), centru (36%) și sudul (34%) țării.

Deși estimările actuale ale producției pot varia, există un consens larg că capacitatea de producere potențială nu este atinsă. Un expert de la Universitatea Agricolă estimează că aceasta este în jur de 22.500 TM, având în vedere baza meliferă existentă.³ Producția de miere din Moldova poate asigura întreținerea a de 4,5 ori mai multor stupi decât se înregistrează. Potențialele motive din care acest lucru nu se realizează sunt analizate ulterior în raport.

Mierea produsă de albine poate fi vândută ca produs final în sine – fie cu ridicata, adesea către întreprinderi, fie în borcane mai mici destinate consumatorilor – precum și folosită ca ingredient în produsele pe bază de miere cu valoare adăugată. Alte produse apicole includ ceara naturală, polenul și propolisul. Piețele acestor produse sunt relativ noi, MADRM aprobând condițiile tehnice pentru vânzarea lor doar în noiembrie 2020.

Piața locală a mierii în Moldova este destul de mică. Actorii cheie din industrie estimează că consumul intern de miere este între 500 și 700 de grame de persoană pe an - comparativ cu țările europene, cum ar fi Germania, unde consumul anual pe cap de locuitor este de peste 1.000 de grame (Statista, 2021). Moldovenii tind mai degrabă să-și ia mierea direct de la producător - adesea la recomandare - decât de la piețe/supermarketuri, deoarece consideră că acest lucru oferă un nivel suplimentar de încredere în calitatea produsului pe care îl achiziționează. Totuși, nu este clar dacă acesta este de fapt cazul, având în vedere că mierea vândută în supermarketuri trebuie să respecte standardele minime de calitate care, în general, nu sunt aplicate vânzărilor directe. Vânzarea directă a mierii de la apicultori către consumatori este adesea „informală”, operând în afara economiei formale, ceea ce face dificilă măsurarea.

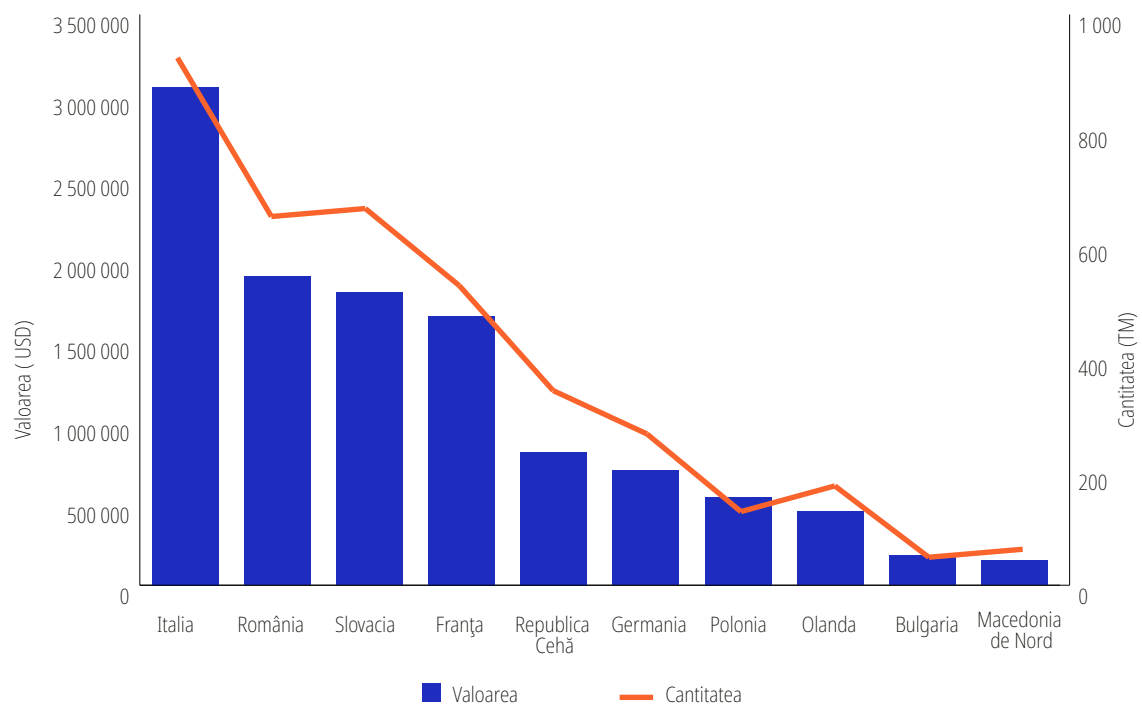
Mierea este destul de unică prin faptul că este unul dintre singurele produse de origine animală care pot fi exportate din Moldova către Uniunea Europeană (UE). Analizând piețele globale, Moldova a exportat circa 3.889 de TM de miere în 2019, echivalând cu 99% din producția înregistrată oficial. Valoarea totală a acestei mierii exportate a fost de 11,6 milioane de dolari SUA sau puțin sub 3 dolari SUA pe kilogram. Mierea exportată este aproape exclusiv exportată în vrac, adesea în pachete de 200 kg. Cumpărătorii sunt de obicei prelucrătorii de miere, care adună, ambalează și revând mierea către întreprinderi și/sau consumatori (ITC, 2021b).

Primii patru importatori de miere moldovenească în 2019 au fost Italia, România, Slovacia și, respectiv, Franța. Sume mai mici au fost, de asemenea, exportate în Cehia, Germania, Olanda și Bulgaria (a se vedea Figura 2 de mai jos). Comparativ cu ceilalți exportatori din lume, Moldova ocupă locul 27 dintre cei mai mari exportatori de miere după cantitate și locul 30 dintre cei mai mari exportatori după valoare (ibid.).

2 FAOSTAT, 2021

3 https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/258-263_1.pdf

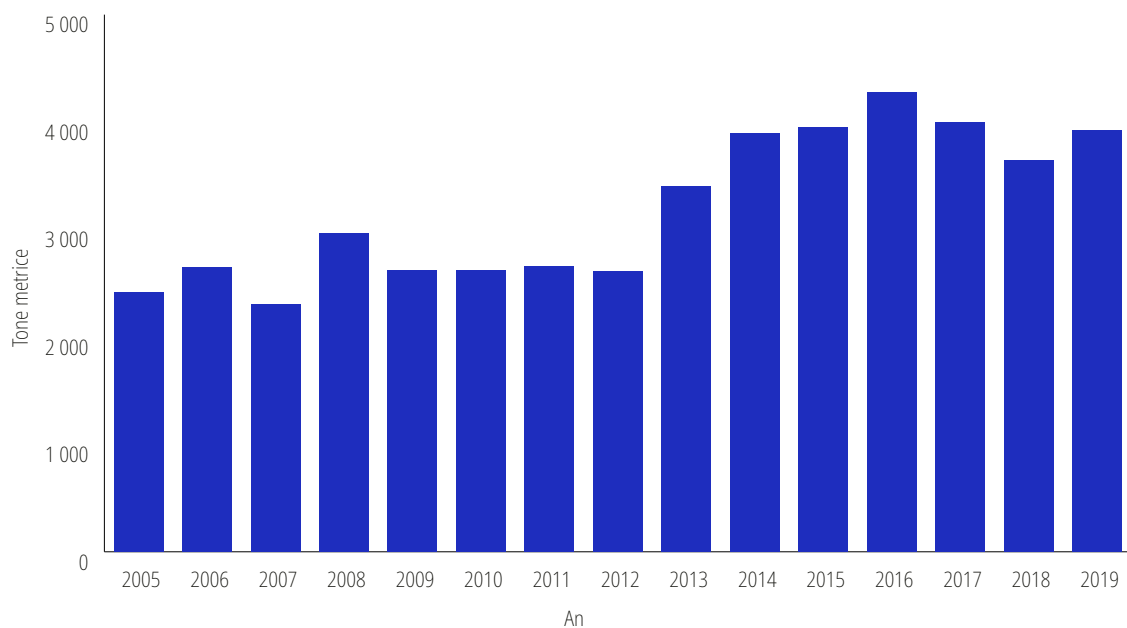
Figura 2: Cele mai mari piețe importatoare pentru mierea moldovenească, 2019
(Sursa: ITC Trade Map)

Istorie și tendințe

Moldova are o istorie lungă de producere a mierii, multe familii păstrând în mod tradițional un număr mic de colonii de albine ca hobby. Conform datelor statistice oficiale, producția anuală de miere aproape s-a dublat în ultimii douăzeci de ani, de la circa 2.000 de tone în 2000 la maximum 4.275 TM în 2016. De la acest apogeu, producția oarecum a scăzut, dar rămâne încă între 3.500 și 4.000 TM pe an (a se vedea Figura 3).

Figura 3: Producția anuală de miere în Moldova, 2005-2019 (Sursa: FAOSTAT)

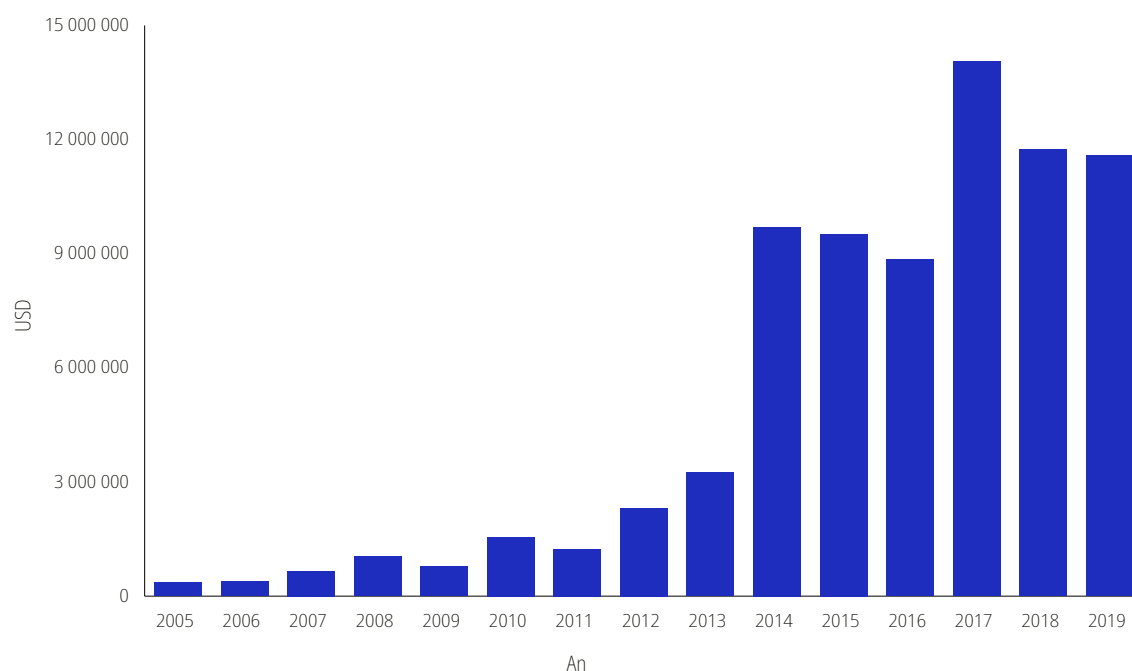

Într-o perioadă similară, valoarea exporturilor moldovenești de miere a crescut vertiginos. Valoarea totală a mierii exportate în 2019 a fost de peste 10 ori suma corespunzătoare din 2011, iar cifrele exporturilor au atins cea mai mare valoare în 2017, cu o valoare totală a exportului de peste 14 milioane de dolari SUA. În perioada 2015 - 2019, creșterea medie anuală a exporturilor de miere a fost de 7% după valoare și 9% după cantitate (ITC, 2021a).

Așa cum se arată în Figura 4, două creșteri semnificative ale exporturilor de miere apar în 2014 și 2017. Acest lucru pare să se datoreze Zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător UE-Moldova (ZLSAC), parte a Acordului de asociere al UE din Moldova, care a fost aplicat provizoriu în 2014 și a intrat oficial în vigoare în 2016. ZLSAC i-a permis Moldovei să exporte miere în UE fără taxe sau impozite, unul dintre cele două produse de origine animală care au primit acest privilegiu (FAO, 2018).

Accesul la comerțul liber cu piețele europene trebuie să fie în continuare o perspectivă pozitivă pentru mierea moldovenească, având în vedere că UE este cel mai mare consumator de miere din lume, reprezentând circa 20% din consumul global. Deși este și al doilea mare producător de miere din lume, producția este în scădere și UE importă circa 40% din mierea sa - o cifră care pare să crească, având în vedere o rată anuală de creștere a importurilor de 10% în perioada 2005 - 2015 (ibid.).

Figura 4: Valoarea totală a mierii exportate în Moldova, 2005-2019 (Sursa: ITC Trade Map)

Un punct important, care nu este captat în date, îl reprezintă dificultățile semnificative cu care se confruntă producătorii de miere în 2020 și 2021. Acest lucru se datorează în primul rând condițiilor climatice proaste din 2020, care au afectat masiv producția de miere. Un expert din industrie a descris anul 2020 drept cel mai complicat din ultimii zece ani pentru apicultori, mulți fie suferind de recolte extrem de scăzute, fie necolectând deloc miere. Între timp, Asociația Națională a Apicultorilor a estimat că peste 30% din miere nu a fost recoltată din cauza combinației vremii reci și ploioase din primăvară, urmată de secetă fierbinte în timpul verii. Pandemia de COVID-19 în curs a avut probabil și ea un efect negativ asupra operațiunilor comerciale ale multor actori ai lanțului valoric al mierii, deși toți cei intervievați au menționat condițiile climatice slabe ca fiind motivul principal al recoltelor, producției, veniturilor și profiturilor scăzute în 2020 și 2021.

Având în vedere creșterea impresionantă a producției și exporturilor de miere din Moldova, câțiva donatori au investit în dezvoltarea în continuare a sectorului. O serie de programe finanțate de donatori care susțin lanțul valoric, în curs de desfășurare sau încheiate recent în țară, includ:

Programul USAID **Agricultura Performantă în Moldova (APM)**⁴ care oferă sprijin până în 2022. APM sprijină sectorul apicol, cu accent pe dezvoltarea lanțului valoric prin: 1) instruire/educație, 2) consolidarea capacității Asociației Naționale a Apicultorilor (ANARM), 3) crearea Asociației Exportatorilor de Produse Apicole din Moldova (AEPAM) și 4) finanțarea diferitelor inovații, cum ar fi un laborator mobil de extragere a mierii, modelul vertical al stupilor, un laborator pentru material genetic.

Fondul internațional pentru dezvoltarea agriculturii (IFAD)⁵ implementează diferite programe pentru dezvoltarea agriculturii în Moldova din 2001. Sprijinul se axează nu doar pe subvenții, ci și pe credite pentru investiții. De exemplu, a fost stabilită o linie de creditare pentru tineri, cu un grant corespunzător de 40% pentru sectoarele horticulturii și zootehnic. În mod similar, un program de granturi pentru femeile din zonele rurale oferă granturi de până la 5.000 de dolari SUA pentru microîntreprinderile care au în vedere rezistența la schimbările climatice - inclusiv apicultura.

Proiectul „Agricultura competitivă în Moldova” (MACP)⁶, 2012–2021, este un proiect al Băncii Mondiale al cărui obiectiv este sporirea competitivității sectorului agroalimentar al țării prin sprijinirea modernizării sistemului de management al siguranței alimentare; facilitarea accesului pe piață pentru agricultori; și integrarea practicilor agro-ecologice și de gestionare durabilă a terenurilor. Proiectul oferă granturi de până la 350.000 de dolari SUA pentru grupuri de producători pentru instalațiile necesare după recoltare, dintre care două au sprijinit sectorul apicol.

Programe finanțate de Uniunea Europeană în Moldova⁷ : UE sprijină o serie de proiecte diferite în Moldova, care nu se axează în mod special pe sectorul apicol, dar încorporează domenii tematice ale antreprenoriatului și dezvoltării agricole - ambele incluzând actori în lanțul valoric al mierii. Unele dintre proiectele active în prezent includ i.) Sprijin pentru IMM-urile din zonele rurale, care cofinanțează Programul național “Femei în afaceri” și programul PARE 1+1, axat pe lucrătorii migranți și implementat de Agenția Națională de Dezvoltare a IMM-urilor (ODIMM); și ii.) Regiunile-țintă UE: Cahul și Ungheni, un proiect de abilitare economică incluzivă implementat de PNUD, care vizează îmbunătățirea creșterii socioeconomice și a nivelului de trai în regiuni.

PNUD Moldova implementează două proiecte conexe: i.) Migrație și dezvoltare locală⁸ – finanțat de Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) - axat pe sprijinirea dezvoltării economice locale în comunitățile rurale, inclusiv proiecte de miere; și ii.) *Comunități durabile și rezistente la schimbări climatice prin abilitarea femeilor*⁹ – finanțate de Suedia și care încearcă să abileze femeile să practice obținerea mijloacelor de trai alternative în contextul degradării mediului înconjurător și a vulnerabilităților la modelele meteorologice extreme.

4 <https://www.usaid.gov/moldova/fact-sheets/fact-sheet-high-value-agriculture-activity>

5 <https://www.icipifad.md/en/granturi/>

6 <http://www.capmu.md/en/>

7 <https://eu4moldova.md/en>

8 https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/MIDL_Project_2.html

9 <https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/sustainable-resilient-communities-through-women-empowerment.html>

Rolul grupului-țintă

Obiectivul acestei cercetări este de a stabili constrângerile sistemice și oportunitățile pentru generarea unei valori mai mari și a unor locuri de muncă decente în lanțul valoric al mierii în Moldova, cu axare, acolo unde este posibil, pe grupurile-țintă de femei și persoane cu dizabilități.

Analizând mai întâi poziția femeilor în lumea muncii, se pare că acestea sunt dezavantajate în comparație cu bărbații. S-a menționat la începutul acestui capitol că există o diferență considerabilă de gen de 9 puncte procentuale în rata de participare pe piața muncii între femei și bărbați în Moldova.

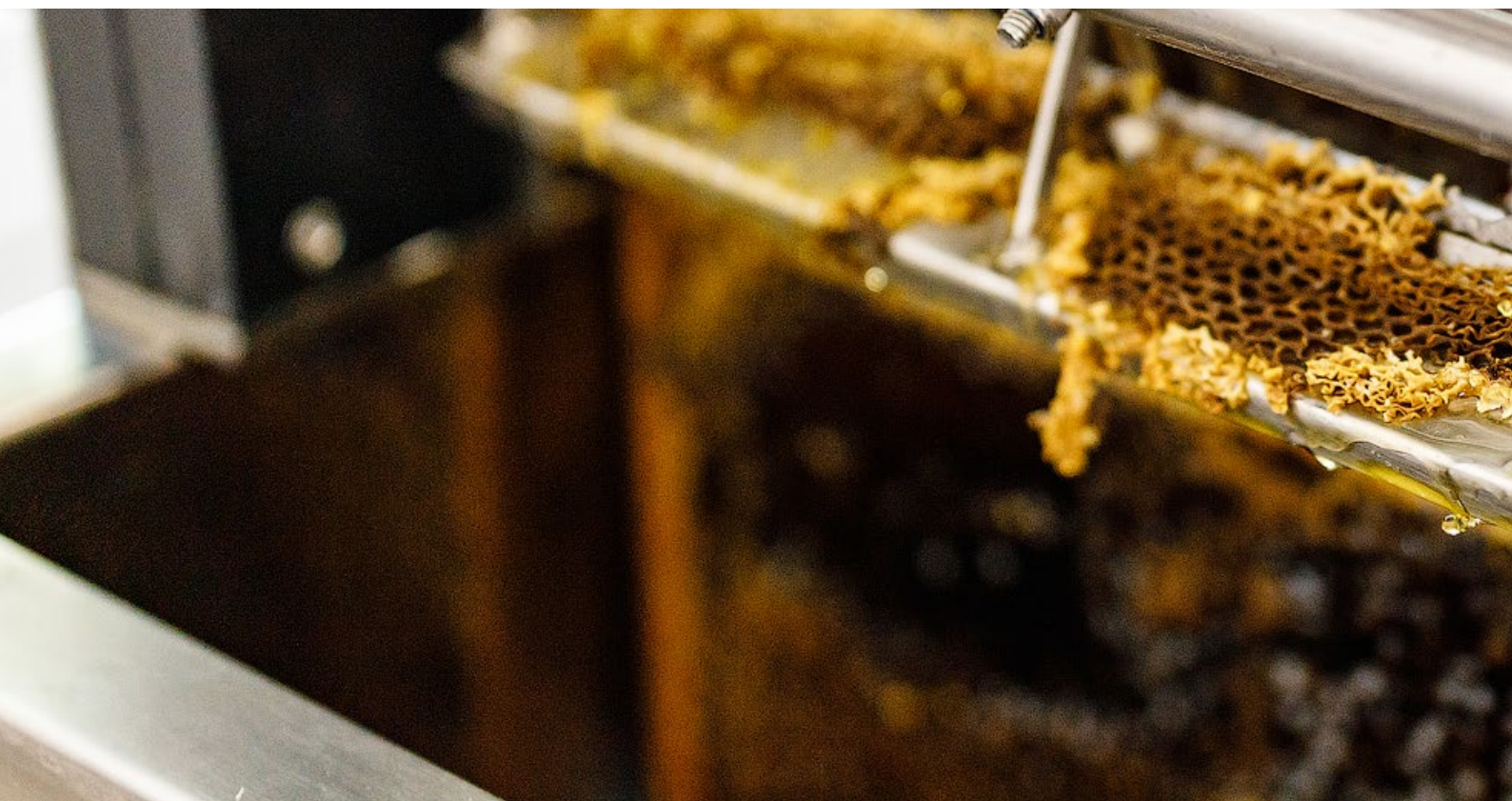
Un detaliu interesant din datele Anchetei forței de muncă din 2019 (AFM) este modificarea ratei de ocupare a femeilor în funcție de faptul dacă au sau nu copii. De exemplu, rata de ocupare a femeilor cu vârste cuprinse între 25 și 49 de ani fără copii este de 63%, iar cifra corespunzătoare pentru cele cu cel puțin un copil scade la 39%, o scădere semnificativă de 24 puncte procentuale (BNS, 2021a).

Cea mai recentă Anchetă privind utilizarea timpului, realizată în 2012, oferă o indicație a muncii suplimentare, neplătite, desfășurată de femei, ceea ce ar putea explica scăderea ocupării forței de muncă. Bărbatul obișnuit în vârstă de 25–64 de ani petrece 4,6 ore în muncă și 2,8 ore în îngrijirea gospodăriei și a familiei, iar cifrele corespunzătoare pentru femei sunt de 3,5 și 5,1 ore: ceea ce înseamnă că valoarea totală (adică, plătit + neplătit) este în medie cu 1,2 ore mai mare pe zi pentru femei (BNS, 2021b).

Femeile reprezintă 39% din totalul persoanelor ocupate în sectorul agricol (BNS, 2021a), deși estimările informatorilor cheie din timpul cercetărilor de teren sugerează că această cifră este mult mai mică pentru sectorul apicol, în jur de 5-10%. În mod încurajator, această cifră ar fi în creștere în ultimii ani datorită programelor de finanțare de la stat.

Când a fost întrebată despre provocările cu care se confruntă ca femeie, o tânără femeie de afaceri a declarat:

„Nu există nici un impediment pentru mine ca femeie. În societatea moldovenească, provocarea este mai degrabă că suntem tinere. Suntem considerate lipsite de credibilitate și oamenii au puțină încredere...nu ne iau în serios.”

Totuși, ea și alți intervievați au menționat că activitățile fizice ale apiculturii pot fi dificile uneori - ceea ce ar putea explica numărul mic al apiculatoarelor. De exemplu, căratul stupilor și al mierii poate fi greu și, prin urmare, deosebit de dificil pentru unele femei.

Conform datelor oficiale ale Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, se estimează că în Moldova sunt în jur de 14.000 de persoane cu vârsta de 18 ani și peste cu o dizabilitate recunoscută - dintre care circa 60% sunt bărbați și aproape două treimi sunt din zonele rurale ale țării (BNS, 2021c).

Datele privind ocuparea forței de muncă și participarea forței de muncă în rândul persoanelor cu dizabilități nu sunt disponibile la Biroul Național de Statistică (BNS). Fiind întrebată despre situația persoanelor cu dizabilități din Moldova, o apiculatoare care are ea însăși o dizabilitate locomotor, a spus-o direct:

„Majoritatea persoanelor cu dizabilități nu lucrează. Nu există sprijin pentru integrarea lor în muncă.”

Un pas promițător către integrarea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii a fost făcut printr-o modificare recentă a legislației: Legea nr. 137 din 16.07.2020.¹⁰ Conform acestei legi, începând din februarie 2021, un angajator care angajează un șomer cu dizabilități pe o perioadă de cel puțin 18 luni primește subvenții lunare de 30% din salariul mediu lunar pe o perioadă de 6 luni. În plus, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă compensează 50 la sută - în cazul angajării persoanelor cu dizabilități „moderate” - și 75 la sută - în cazul angajării persoanelor cu dizabilități „grave” - din costurile necesare pentru crearea sau adaptarea locului de muncă pentru a se potrivi nevoilor angajaților respectivi.¹¹

¹⁰ Legea nr. 137 din 16.07.2020 privind modificarea legii nr. 105 din 14-06-2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122538&lang=ro

¹¹ <https://www.anofm.md/ro/node/64>

International
Labour
Organization

Echipament procurat în cadrul
Parteneriatului Local de Ocupare Cahul

03

► Sistemul de piață

Sistemul pieței de miere oferă o imagine holistică a modului în care funcționează sectorul. Include tranzacțiile cerere-ofertă din lanțul valoric principal – de la apicultor până la consumatorul final – și „funcțiile de sprijin” și „normele și reglementările” care modelează modul în care întreprinderile și angajații activează în lanțul de bază. Abordarea sistemelor de piață are, prin urmare, un domeniu mai larg de aplicare, dincolo de lanțul valoric de bază, deoarece acești actori nu operează în vid. Succesul lor comercial este mai degrabă influențat - direct și indirect - de ceea ce se întâmplă în împrejurimile lor. De exemplu, accesul la serviciile financiare, care este o funcție de sprijin, nu apare direct în lanțul valoric al mierii, ci influențează puternic modul în care întreprinderile legate de miere se înființează, cresc și funcționează.

Figura 5: Sistem ilustrativ de piață al sectorului apicol în Republica Moldova

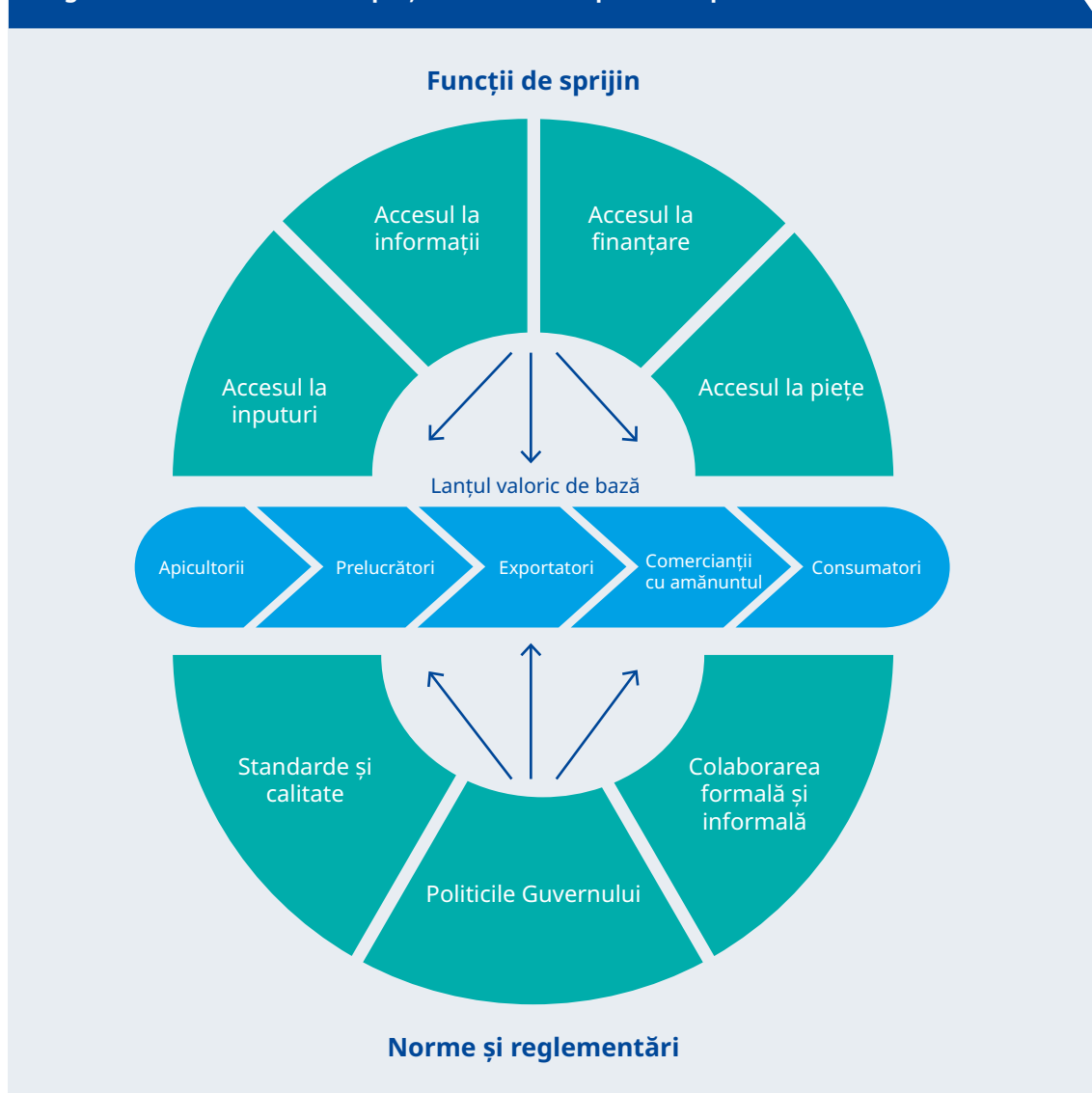

Figura 5 prezintă un sistem de piață ilustrativ pentru sectorul apicol din Moldova, care include un lanț valoric simplificat înconjurat de funcțiile de sprijin și normele și reglementările care influențează puternic și constrâng performanța pieței. În continuare, analiza (Secțiunea 3) și oportunitățile (Secțiunea 4) intensifică accentul pus pe includerea femeilor antreprenoare și lucrătoare și a persoanelor cu dizabilități – grupul țintă pentru acest studiu – în vederea încurajării creării de sinergii pentru generarea veniturilor și oportunităților de angajare mai mari în țară.

Nucleul pieței

Partea de ofertă

Principalii actori din partea de ofertă pe nucleul pieței a mierii din Moldova sunt **apicultorii, prelucrătorii și exportatorii**. Între timp, cererea de miere moldovenească este deosebit de ridicată pe **piețele de export** cu **piețe locale** mult mai mici, dar în curs de dezvoltare.

► Apicultorii

Conform datelor oficiale privind prisăcile înregistrate de la Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor (ANSA), în ianuarie 2020, 86% dintre apicultori erau clasificați fie ca „micro” (56%, <30 stupi), fie „mici” (29 de procente, 30-50 stupi), care au de obicei stupi pe terenul de lângă casă și **desfășoară activități apicole mai degrabă ca hobby decât ca profesie**.¹² Din acest motiv, probabilitatea este, de asemenea, mai mică ca ei să practice apicultura pastorală - ceea ce implică mutarea stupilor în diferite locații pentru a induce o producție mai mare de miere.

Approape toți apicultorii din Moldova activează ca persoane fizice (95%).¹³ Potrivit estimărilor Asociației Naționale a Apicultorilor din Republica Moldova, 80% sunt în vârstă (adică 55-65 de ani) (USAID, 2017) și se abțin de la investiții în tehnologiile noi. O tendință mai recentă este aceea că tinerii se alătură sectorului, înființând adesea afaceri prin granturi sau subvenții, dar cărora le **lipsește experiența apicolă și cunoștințele despre practicile de management. Drept urmare, productivitatea în sector este foarte scăzută**, cu recolte medii de miere de 22 kg pe stup pe an - în contrast cu recoltele apicultorilor profesioniști de peste 50 kg (ibid.).

Apicultorii profesioniști care gestionează prisăcile ca afacere reprezintă în jur de 5% din cota de piață din Moldova, fie ca societate cu răspundere limitată (SRL) înregistrată (2%), fie ca așa-numitele „gospodării țărănești” (3%) - persoane fizice care își dețin propriul teren agricol cu drept de statut juridic, care le permite, de asemenea, să obțină subvenții de la AIPA.

Potrivit Registrului Național al Apicultorilor al ANSA, **doar 8% din 7.696 de prisăci sunt înregistrate de femei**. În mod încurajator, acestea au un număr mediu similar de familii de albine comparativ cu bărbații (vezi tabelul de mai jos). Cu toate acestea, doar o singură SRL din totalul de 143 este înregistrată în numele unei femei - ceea ce sugerează că, în timp ce femeile sunt deja semnificativ subreprezentate în apicultură, în general, ele **aproape lipsesc complet din industria apicolă profesională**.

Tabelul 1: Statistici selectate din Registrul național al apicultorilor, la data de 1 ianuarie 2020
(Sursa: ANSA)

PRISĂCI ÎNREGISTRATE	Numărul	%	Nr. mediu al familiilor de albine
Bărbați	7.058	92%	34
Femei	638	8%	32
Societate cu răspundere limitată (SRL)	143	2%	81
Gospodărie țărănească	252	3%	70
Neînregistrată	7,301	95%	32

Totuși, există mult potențial pentru integrarea în continuare a femeilor în apicultură. Profesia nu este foarte solicitantă din punct de vedere fizic - abilitățile de management și de luare a deciziilor sunt mult mai importante. Cea mai mare barieră care împiedică femeile să se implice în apicultură în zilele noastre în Moldova este accesul la capital de investiții și lipsa generală a cunoștințelor despre practicile înțepării unei afaceri apicole (USAID, 2017).

¹² <http://ansa.gov.md/ro/content/informa%C5%A3ii-publice>

¹³ Ibid.

Rata mortalității în rândul albinelor a crescut substanțial în ultimii ani din mai multe motive, inclusiv **condiții climatice proaste, boala acarianului Varroa, calitatea scăzută a medicamentelor și gestionarea ineficientă a prisăcilor de către apicultori**. În ceea ce privește condițiile climatice, temperaturile au scăzut în luna mai, perioada principală de polenizare a salcâmului și de creștere maximă a familiilor de albine, ceea ce a avut un impact negativ atât asupra numărului de familii de albine supraviețuitoare, cât și a producției de miere.

Un alt motiv important pentru mortalitatea albinelor se datorează **otrăvirii albinelor de către agricultorii care folosesc pesticide pe culturile lor**. Acest lucru tinde să apară din cauza **comunicării și/sau coordonării slabe între agricultori, apicultori și administrațiile publice locale (APL)**, dar și din cauza **controlului redus și aplicării pulverizării din partea agențiilor de stat**, cum ar fi ANSA.

În pofida practicilor apicole pastorale care duc la recolte mai mari de miere, micii apicultori se confruntă cu o serie de dificultăți în asigurarea acestui lucru. În primul rând, mulți apicultori **nu au acces la logistica necesară**, cum ar fi modalitățile de transportare a stupilor sau deținerea stupilor ușori, de polistiren, care pot fi transportați cu ușurință. În plus, **baza melifera** (plantele și copacii folosiți de albine pentru a crea miere) **este situată inegal, accesul la păduri fiind deosebit de dificil**. Constrângerile comune includ **lipsa de informații** cu privire la locul unde se află baza de miere (hărți detaliate); **infrastructura limitată** pentru a accesa astfel de locații (drumuri de calitate suficientă) și, în unele cazuri, faptul că accesul apicultorilor nu este permis de către Agenția națională în domeniul silviculturii (Moldsilva). În cele din urmă, **lipsa de comunicare și coordonare, menționată mai sus între apicultori și agricultori**, înseamnă că **nu sunt dezvoltate serviciile potențiale de polenizare care să fie avantajoase pentru toate părțile interesate**, posibil din cauza înțelegerii reduse a efectelor pozitive pe care această activitate le poate avea atât asupra producției de miere, cât și asupra polenizării culturilor.

În ceea ce privește diferitele tipuri de miere care pot fi recoltate, cea mai solicitată miere (și cu un preț mai ridicat) este soiul monofloral¹⁴ (salcâm), în special atunci când provine din pădure. În Moldova, cea mai mare parte a mierii produse este **polifloră**¹⁵ (**floarea soarelui, flori de câmp etc.**) **care este considerată miere de calitate industrială, cu un preț corespunzător mult mai mic**.

► Prelucrători

Prelucrătorii sunt actorii care creează valoare adăugată din mierea brută - folosind propriile surse de miere și/sau colectând mierea de la alți apicultori - prin prelucrarea și vânzarea mierii sau a derivaților pe bază de miere.

Există două categorii de prelucrători. În prima categorie sunt 1) **prelucrătorii mici care adaugă valoare propriei mierii produse**. În majoritatea cazurilor, prelucrătorii sunt ei înșiși producători de miere (cu peste 50 de stupi) și care colectează miere suplimentară de la alți producători locali atunci când este nevoie. Principalele lor produse sunt mierea îmbuteliată în borcane mici (de la mini borcane de 20 de grame în sus), mierea amestecată cu diferite ingrediente (ierburi, pomușoare, nuci), precum și produsele pe bază de miere, cum ar fi batoanele energizante. De regulă, ei își creează propria marcă locală și încearcă să-l promoveze pe piață ca produs artizanal sau de calitate superioară (de ex., Dulce Plai,¹⁶ Sweet Land,¹⁷ Honey House¹⁸). Ei își vând produsele mai ales la târgurile apicole, sub formă de cadouri, online, dar și direct către companii (B2B), inclusiv magazine din segmentul superior sau ecologice, supermarketuri și industria hotelieră.

Provocările cheie pentru micii prelucrători sunt **prețul ridicat al colectării mierii de salcâm de calitate, accesul la piețe și cultura de consum redus de miere în Moldova**. Colectarea mierii de la micii apicultori ar putea fi, de asemenea, o problemă din cauza calității diferite a mai multor producători, precum și a **costurilor suplimentare implicate pentru testarea mierii în laborator**, care se percepe pe lot de miere, și nu pe cantitate.

A doua categorie sunt **marii producători de alimente/dulciuri și actorii din industria ospitalității (circa 25 de companii)**¹⁹ care folosesc mierea ca materie primă pentru a produce dulciuri și bomboane de ciocolată pentru brutării și patiserii. Actorii din această categorie adesea sunt **motivați**

14 <https://www.cbi.eu/sites/default/files/market-information/product-factsheet-uk-monofloral-honey-2015.pdf>

15 <https://www.zizira.com/blogs/raw-honey/difference-between-uniflora-and-multiflora-honey>

16 <https://dulceplai.com/>

17 <https://sweetland.md/en/>

18 <https://honey-house.md/eng.html>

19 <https://madein.md/en/companies/confections-and-desserts>

insuficient pentru a lucra cu micii agricultori, din cauza riscurilor de a cumpăra produse de o calitate neomogenă, costuri logistice ridicate și, în cele din urmă, un preț de vânzare mai mare decât mierea importată din străinătate.

Producția sectorului de prelucrare a mierii este oferită în principal pe piețele locale. Produsele finale ajung la comercianții cu amănuntul care includ magazine alimentare mici, supermarketuri, piețe deschise, baruri și restaurante. În ultimii ani, gama de produse pe bază de miere a crescut, iar unii apicultori și-au deschis chiar și propriile magazine de miere, creând o conexiune directă și consolidând credibilitatea cu consumatorii.

Partea de cerere

► Piața locală

Mierea se vinde pe piețele locale fie **sub formă brută, direct de la apicultori și de la piețele deschise**, sau – mai rar – **prelucrată și vândută în lanțurile de supermarketuri**. Apicultorii își vând mierea pe diferite piețe din zonele urbane și rurale și participă la diferite târguri organizate anual în Chișinău și Bălți (regiunea de nord).

Mierea prelucrată se vinde în principal prin lanțurile existente de piețe, supermarketuri și hipermarketuri din Moldova, inclusiv: Metro (3 hipermarketuri, 2 la Chișinău și 1 la Bălți), Kaufland (3 hipermarketuri, 2 la Chișinău și 1 la Bălți), Nr.1 (15 supermarketuri și 2 hipermarketuri, la Chișinău), Fidesco (22 supermarketuri, 15 la Chișinău și 7 în alte orașe), Green Hills (6 supermarketuri, 5 la Chișinău, 1 la Bălți), Fourchette (15 supermarketuri), Linella (106 piețe, distribuite regional), Pegas (6 piețe, la Chișinău) și Bonus (1 hipermarket și 2 piețe, la Chișinău).

Aceste lanțuri de supermarketuri lucrează cu prelucrătorii de miere și sunt axate pe ofertă și calitate consecvente. De asemenea, ele importă direct miere din Ucraina, Rusia sau România, în general la un preț mai mic.

Consumatorii cu venituri mici și medii preferă să cumpere miere neprelucrată fie direct de la sursă, fie de pe piețe deschise. Consumatorii cu venituri mai mari preferă să cumpere de la supermarketuri sau magazine din segmentul superior. Totuși, prețul mierii este considerat foarte mare pe piața locală, similar cu un bun de lux, dat fiind că costă de circa patru ori mai mult decât produsele de substituție precum zahărul sau siropul. Spre deosebire de unele țări europene, Moldova nu are o cultură puternică a consumului de miere. O sensibilizare mai mare a consumatorilor cu privire la miere și promovarea consumului acestuia este facilitată de diferite expoziții agricole și târguri comerciale organizate de ANARM, alte organizații de sprijin și proiecte finanțate de donatori.

► Exportul

Marea majoritate a mierii colectate se îndreaptă spre export. **Prețul depinde de obicei de cererea pieței internaționale și de cerințele cumpărătorului.** În ultimii ani, prețul a scăzut de la 3,50 euro la 2,50 euro pentru un kg. În prezent, Republica Moldova exportă aproximativ 70% din mierea sa, în principal pe piața UE către țări precum Italia, Franța, Germania, Slovacia și România (Guvernul Republicii Moldova, 2020). În 2019, din cele aproximativ 5.700 TM de produse fabricate în Moldova, au fost exportate circa 4.000 TM (ibid.).

Potrivit registrului Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor, există 24 de exportatori de miere.²⁰ **Potrivit AEPAM, capacitatea de colectare și prelucrare a exportatorilor este de 20 de ori mai mare decât oferta de miere disponibilă în prezent.** Datorită cererii ridicate în Europa, mulți antreprenori moldoveni încearcă să găsească un cumpărător partener în UE și să colecteze cât mai multă miere de la apicultorii moldoveni. **Drept urmare, exportatorii nu cooperează între ei și devine dificil să se creeze o colaborare pe termen lung între exportatori și apicultori.**

În ultimii ani, și mai ales în 2020, unii dintre exportatorii respectivi au început să prelucereze și să-și vândă mierea pe piața locală în sticle mici de 30 – 1.000 de grame pentru a-și diversifica riscul.

Funcții de sprijin

Accesul la inputuri

Furnizorii de inputuri apicole din Moldova sunt de obicei apicultori ei înșiși care își extind activitățile prin importul și vânzarea inputuri și/sau producerea materialului genetic pentru vânzare ca „stupi integrați” (stup, regină, familie de albine, rame de ceară). Pe piața internă există un singur producător de medicamente pentru albine și un singur producător de rame de ceară. Principalele tipuri de inputuri includ următoarele categorii de produse:

- Stupi
- Medicamente
- Material genetic (regine, familii de albine)
- Rame de ceară
- Utilaj
- Accesorii

Principalele magazine ale furnizorilor sunt la Chișinău (5) și la Bălți (nord) (3) și ele, de regulă, promovează pe piață noi tehnologii/utilaje și medicamente. Cererea redusă de utilaje moderne pentru recoltarea și prelucrarea mierii este cauzată de **prețul ridicat al utilajului modern** și de numărul scăzut de apicultori profesioniști în Moldova.

Potrivit Ministerului Agriculturii (MADRM), doar zece prisăci sunt acreditate pentru a produce material genetic „carpatina”, care acoperă doar 15% din cerere, conform ANARM. Majoritatea dintre ele au fost acreditate în ultimii 5 ani, deci se află încă în proces de maturizare și nu au un nivel ridicat de experiență sau specializare. Din acest motiv, **apicultorii au încredere scăzută în materialul genetic local și transparența calității materialului genetic este redusă.** În același timp, totuși, mai mulți apicultori se acreditează **pentru a satisface cererea tot mai mare de regine**, mai ales că 50% din costurile asociate sunt subvenționate de stat. Regulamentul, Sub-măsura 1.5, vizează stimularea achiziționării animalelor de reproducție și menținerea fondului genetic al acestora, fapt pentru care apicultorii pot beneficia de o reducere de 50% la achiziționarea albinelor regine cu vârsta de până la trei luni.²¹

Datorită **procesului îndelungat de înregistrare a medicamentelor noi pe piața din Moldova**, există multe cazuri de importare neoficială/ilegală a medicamentelor – multe dintre ele fiind fie ineficiente, fie pot provoca daune albinelor. **În ultimii ani a existat un deficit de aprovizionare cu rame de ceară**, din cauza utilizării interne de către apicultorii prelucrători și a cererii mari de ceară în alte sectoare.

Problema cu boala de acarieni Varroa și mortalitatea albinelor rămâne una dintre principalele probleme pentru apicultori, din cauza **lipsei de cunoștințe despre tratament și a lipsei accesului la serviciile veterinare în apicultură.** Majoritatea specialiștilor veterinari nu sunt capabili să trateze familiile de albine, ceea ce necesită **cunoștințe specifice în apicultură și practicile apicole.**

²⁰ <http://ansa.gov.md/ro/content/informa%C5%A3ii-publice>

²¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=114080&lang=ro

Accesul la informații

► Educație și cunoștințe

Sistemul de educație pentru sectorul apicol este foarte subdezvoltat. Un singur centru de învățământ profesional-tehnic (ÎPT) din Bubuieci predă apicultura, care este un curs de apicultură de doi ani pentru elevi și cursuri de scurtă durată de 3 luni pentru adulți.²² Universitatea Agricolă de Stat din Chișinău²³ are o specializare veterinară, dar majoritatea specialiștilor absolvenți sunt în domeniul zootehniei și al animalelor.²⁴ Principala provocare pentru sectorul apicol este **lipsa de specialiști și profesori de apicultură pe piață**. Potrivit principalilor actori de pe piață din sector, se pare că există un singur profesor în apicultură – ceea ce limitează în mod clar numărul elevilor suplimentari care pot învăța această profesie la un moment dat. Acest lucru se soldează cu o productivitate și o calitate scăzute în sector, deoarece majoritatea apicultorilor nu au studiat practica, învățând în schimb prin experiență, internet sau cu ajutorul persoanelor în vârstă.

În Republica Moldova, în 2020, au fost înființate trei centre de instruire și consultanță în apicultură (CICA) de către ANARM, în parteneriat cu Asociația Exportatorilor de Produse Apicole (AEPAM), cu sprijinul proiectului USAID "Agricultura Performantă în Moldova" (APM).²⁵ Inițiativa își propune să faciliteze accesul apicultorilor din regiuni la asistența experților pentru a-și dezvolta capacitățile de a începe o afacere în apicultură, precum și pentru gestionarea eficientă a acesteia. În cadrul CICA, apicultorii din regiuni sunt instruiți în cele mai bune practici tehnologice și manageriale în domeniul apiculturii. De asemenea, aceștia sunt încurajați și susținuți să practice apicultura profesională pentru a-și spori productivitatea și calitatea mierii și a produselor apicole. Acest serviciu este pe cale să devină profitabil și, prin urmare, trebuie să atingă sustenabilitate, acoperindu-și propriile cheltuieli, după întreprinderea primilor pași.

► Servicii de extindere

Serviciile de extindere pentru sectorul apicol se referă la sprijinul principalilor actori în: furnizarea informațiilor despre: 1) normele și regulamentele legale, 2) oportunitățile financiare și 3) oportunitățile de cooperare. În plus, serviciile de extindere respective: 4) sprijină promovarea produselor locale și oferă 5) consultanță în domeniul agriculturii și dezvoltării afacerilor. Sprijinul respectiv este menținut de departamentele agricole locale (la nivel raional), organizațiile societății civile (organizații neguvernamentale (ONG-uri), asociații sectoriale, cooperative), consultanți, furnizori de inputuri, organizații de stat și donatori.

Există două asociații principale în sectorul apicol: Asociația Națională a Apicultorilor (ANARM)²⁶ și Asociația Exportatorilor de Produse Apicole din Moldova (AEPAM).²⁷ ANARM sprijină apicultorii prin intermediul celor 28 de asociații locale, dar încrederea este redusă în aceste asociații de nivel raional, care se axează pe apicultorii mici. Potrivit interviurilor cu părțile interesate din sectorul apicol, acest lucru se datorează faptului că capacitatea asociației de la nivel local este slabă și nu este promovată (iar cunoștințele sunt deseori depășite), dar joacă un rol și factorii culturali, precum neîncrederea generală în cooperare după vremurile sovietice. În pofida existenței celor două asociații, niciuna dintre ele nu pare să fie puternic implicată în promovarea informațiilor și tehnologiilor pentru îmbunătățirea productivității și a producției de miere pentru apicultori.

Prin urmare, principala provocare este că mulți apicultori nu știu despre oportunitățile de informare sau nu au încredere în consultanții locali și specialiștii din sector (mai ales din cauza infrastructurii de cercetare și dezvoltare învechite din sector și a lipsei specialiștilor pregătiți, în special în ceea ce privește soiurile noi și inovațiile).

22 <https://spbubuieci.md>

23 <https://uasm.md/en>

24 <https://drive.google.com/file/d/14Fz60grEsSPqMpwfWsh8L9Lwvj6sockA/view>

25 <http://anarm.md/anarm-a-dat-start-activitatilor-de-instruire-in-cadrul-proiectului-de-dezvoltare-a-centrelor-de-instruire-si-consultanta-apicola>

26 <http://anarm.md>

27 <https://honeymoldova.md/en>

Accesul la piață

► Accesul la piețele de export

Accesul la piețele de export este susținut de Asociația Exportatorilor de Produse Apicole din Moldova (AEPAM), Camerele de Comerț și Agenția de Investiții. AEPAM a fost creată în 2019 de 12 exportatori de miere principali din Moldova. Principalele constrângeri ale exportatorilor sunt **puterea redusă de negociere cu cumpărătorii europeni din cauza concurenței regionale cu Ucraina și cantitatea relativ mică de miere produsă în Moldova**.²⁸ Drept urmare, mierea moldovenească se vinde la un preț scăzut la export (2,5 euro/kg)²⁹ și în vrac în pachete de 200–300 kg de miere industrială. Mai mulți exportatori au subliniat că **cererea de miere moldovenească este mult mai mare decât oferta** și că cea mai mare provocare a lor este asigurarea unei oferte constante de miere de calitate înaltă pentru a satisface cerințele cumpărătorilor. De exemplu, un apicultor-prelucrător a povestit despre faptul că există un interes semnificativ în mierea produsă de ea din Emiratele Arabe Unite. Totuși, cantitatea solicitată era pur și simplu prea mare pentru ca ea să o poată livra, iar cumpărătorul nu era interesat de cantități importante mai mici, astfel încât oportunitatea a fost ratată.

Moldova nu are o marcă de miere de țară pentru promovare și poziționare internațională. O provocare suplimentară la export este costurile exagerat de ridicate pentru testarea mierii pentru export, din cauza faptului că **nu există încredere din partea cumpărătorilor internaționali în calitatea laboratoarelor locale**. Prin urmare, exportatorii trebuie să efectueze teste duble ale mierii, la nivel local, în laboratoarele CRDV (Centrul Republican de Diagnostic Veterinar) și la un laborator internațional recunoscut de cumpărător (de obicei, în Bremen, Germania).

► Accesul la piețele locale

Vânzările de miere pe piața locală se fac de obicei fie prin magazine și supermarketuri, fie direct la sursă, adesea la recomandare. Sprijinul în accesarea piețelor locale este oferit de ANARM, care organizează diferite târguri de miere. De asemenea, aceasta încearcă să facă lobby prin supermarketuri pentru accesul direct al apicultorilor la canalele de vânzare, dar problema este că comercianții cu amănuntul nu doresc să cumpere cantități mici – mai ales de calitate diferită. Cantitatea de miere vândută pe piața locală este mică, de circa 20%.

Acest lucru are două motive principale:

- **cultura consumului de miere este foarte scăzută.** Consumul de miere pe cap de locuitor în Moldova este de numai 0,7 kg pe an, comparativ cu peste 1,1 kg în Germania (Statista, 2021).
- **încrederea scăzută a consumatorilor în calitatea produselor apicole în supermarketuri și prețurile ridicate în magazine.** Din punct de vedere istoric, magazinele vindeau doar miere artificială și, ca urmare, consumatorii continuă să cumpere miere direct de la apicultori.

Accesul la finanțare

Accesul la finanțare este facilitat de doi piloni principali:

1. Instituțiile financiare private - asociațiile de economii și împrumut (AEÎ), organizațiile de microfinanțare și băncile.

Accesul la finanțare rămâne o provocare pentru apicultori, deoarece majoritatea sunt persoane fizice și nu pot solicita un împrumut pentru afaceri de la bancă. Liniile de credit internaționale precum IFAD, EU4 Business (BERD), Livada Moldovei (BEI) sunt disponibile prin bănci locale pentru investiții în afaceri apicole.

Provocarea majoră legată de accesarea altor forme de finanțare este **garanția insuficientă** necesară pentru a obține împrumuturi, deoarece **stupii și familiile de albine nu pot fi acceptate ca garanție**. Dacă un mic agricultor ar cumpăra doar stupi și familii de albine, ar trebui să propună active suplimentare ca garanție pentru a obține finanțare. O provocare suplimentară pentru obținerea unui împrumut pentru **companiile nou-lansate este că acestea sunt expuse unui risc mai mare din cauza experienței limitate** și a cerințelor Băncii Naționale referitoare la acordarea împrumuturilor. Unele soluții oferite sunt prin fondul de garantare a împrumuturilor de stat,

²⁸ <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/economy/20180222STO98435/piata-mierii-din-ue-in-cifre-infografic>

²⁹ <https://www.globaltrademag.com/the-eu-honey-market-slipped-back-slightly-to-1-4b/>

administrat de ODIMM (Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii),³⁰ Cu toate acestea, pentru împrumuturile pe termen lung, băncile preferă să lucreze cu garanții - ceea ce reprezintă o provocare semnificativă pentru tineri.

2. Programele de finanțare de stat (subvenții și granturi de la AIPA și ODIMM) și programele donatorilor, implementate de organizațiile de dezvoltare.

Principalul sprijin aici se axează pe finanțarea familiilor de albine și a utilajelor pentru prelucrarea mierii în vederea sporirii veniturilor apicultorilor și creării unor oportunități mai bune de angajare.

Există posibilitatea de a obține sprijin financiar de la ODIMM (Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii), dar pentru a-l putea accesa, **este necesară înregistrarea**. ODIMM are un șir de programe, cu sprijin financiar variind de la 8.000 de euro în programul „Femeile în afaceri” la 9.000 de euro pentru tineri și până la 12.000 de euro în cadrul programului PARE 1+1 pentru migranți.

Agenția pentru investiții și plăți în agricultură (AIPA)³¹ este principalul investitor în sectorul agricol, oferind o subvenție **post-investiție** de 50% pentru investiții de până la 25.000 de euro. Pentru tineri și femei, AIPA oferă finanțare suplimentară de 10% pentru subvenții post-investiții. În mod crucial, faptul că aceasta este o subvenție post-investiție înseamnă că apicultorii trebuie să facă inițial 100% din investiție din sursele proprii și ulterior, după prezentarea documentelor de confirmare necesare, să primească 50% din sumă înapoi de la AIPA. Având în vedere provocările menționate anterior, legate de finanțarea prin intermediul instituțiilor financiare private, este foarte dificil pentru apicultori să profite de această condiție a subvenționării post-investiție. AIPA are, de asemenea, o schemă de **subvenții pre-investiționale** pentru agricultorii din rândul tinerilor și al femeilor, care le solicită pentru prima dată, cu 65% din investițiile totale până la 1 milion de lei (50.000 de euro). Cu toate acestea, din cauza contribuției necesare de 35%, plus TVA, cererea nu este atât de mare.³²

La fel ca în cazul Fondului de subvenții de stat, pentru a obține finanțare de la AIPA, principala provocare pentru apicultori este **să fie înregistrați ca persoană juridică, cel puțin ca „gospodărie țărănească”**, și să aibă toate facturile pentru achiziții (regine, stupi, utilaje, etc.).

Mulți apicultori, în special majoritatea care operează la scară mică, **fie nu știu cum să depună cerere de participare la programele de finanțare, fie consideră că este prea complicat** (procedura de depunere a cererii, necesitatea de a cumpăra regine și familii de albine înregistrate, toate achizițiile fiind pe facturi oficiale, proceduri de control de la donatori). Acest lucru este agravat de faptul că pare să existe **o neîncredere profundă în instituțiile statului**, un număr de intervievați sugerând că un alt motiv al înregistrării scăzute este teama în rândul apicultorilor că acesta este pur și simplu un truc al guvernului de a extrage impozite mai mari de la ei.

În cele din urmă, unele proiecte ale donatorilor oferă, de asemenea, subvenții financiare, deși acestea sunt și ele limitate la persoane juridice înregistrate și vin cu cerințe specifice de eligibilitate, cum ar fi proiecte inovatoare, inițiative de marketing și proiecte axate pe export. Mai mult, aceste subvenții necesită în continuare contribuția proprie a apicultorilor de la 10% la 50% din investițiile totale, ceea ce, oricum, poate fi o provocare (de ex., UE, USAID APM, IFAD, BM MACP). De regulă, sprijinul financiar al donatorilor este oferit ca rezultat al concurenței cu IMM-urile mai active și mai puternice.

Norme și reglementări

Politicile Guvernului

Sectorul apicol din Moldova este înconjurat de diverși actori implicați în procesul de reglementare legală, stabilirea standardelor necesare în producerea mierii și controlul standardelor de calitate a mierii.

Cei mai importanți actori guvernamentali care participă la sistemul pieței mierii pentru a asigura funcționarea lanțului valoric și a stabili *norme și reglementări* sunt următorii:

³⁰ <https://www.odimm.md/ro/banci-partenere-fgc>

³¹ <http://aipa.gov.md/>

³² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123859&lang=ro#

Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM): Responsabil de elaborarea politicilor și acreditarea prisăcilor. Mierea nu este în prezent un „sector prioritar” pentru Minister, în pofida adoptării unui Plan național de dezvoltare a apiculturii (a se vedea mai jos).

Agencia Națională pentru Siguranța Alimentelor (ANSA): responsabilă de supravegherea pașapoartelor prisăcilor (document care conferă proprietarului dreptul de a vinde produse apicole); sfaturi și verificarea stării de sănătate a albinelor; verificarea calității și siguranței alimentare a produselor finite.

Agencia pentru Investiții și Plăți în Agricultură (AIPA): autoritate administrativă din cadrul Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, însărcinată cu gestionarea resurselor financiare pentru sprijinirea producătorilor agricoli, monitorizarea distribuției fondurilor, evaluarea cantitativă și calitativă a impactului măsurilor de sprijin pentru agricultori de către stat. Anual, AIPA administrează un fond de peste 950 de milioane de lei (50 de milioane de euro). Circa 150 de apicultori solicită anual finanțare.

Ministerul Economiei și Infrastructurii (MEI): Responsabil de elaborarea politicilor în mediul de afaceri, infrastructură și promovarea exporturilor. Mierea este singurul produs de origine animală permis pentru export către UE în conformitate cu acordul DCFTA.

Administrația publică locală (APL): responsabilă de înregistrarea prisăcilor și gestionarea comunicării dintre agricultori și apicultori. De asemenea, asigură apicultorilor acces la terenurile publice pentru activități pastorale.

Centrul Republican de Diagnostic Veterinar (CRDV): Instituție veterinară acreditată de stat, principalul laborator care oferă servicii pentru sectorul apicol: 1) diagnostic și cercetare a sănătății animalelor; 2) controlul calității și inofensivitatea alimentelor de origine animală; 3) controlul produselor farmaceutice și biologice veterinare; 4) certificarea alimentelor de origine animală.

În 2020, a fost aprobat Planul național de dezvoltare a apiculturii pentru perioada 2021-2025.³³ Accentul său central este pe: i.) dezvoltarea bazei de miere; ii.) sănătatea albinelor; iii.) îmbunătățiri tehnologice; și iv.) consolidarea formelor asociative. Principala provocare pentru succesul Planului va fi asigurarea monitorizării implementării sale și implicării tuturor părților responsabile. O a doua provocare va fi aprobarea regulamentului și a bugetului corespunzător pentru Agenția Silvică Moldsilva pentru extinderea bazei de miere și îmbunătățirea accesului apicultorilor.

Provocarea cheie legată de standarde și calitate este **controlul insuficient al bolilor și sănătatea slabă a albinelor**, din cauza lipsei de specialiști în apicultură în cadrul ANSA. O altă provocare pe această temă este modul de sporire a accesului la piețele de export, pe baza îmbunătățirii procedurilor de testare și acreditare în conformitate cu cerințele UE.

Colaborarea formală și informală

Colaborarea formală este prezentată prin intermediul a două asociații naționale din sectorul apiculturii, care ajută producătorii să aibă acces la informații și îmbunătățirea competențelor pentru a accesa piața și a-și împărtăși experiența:

- ▶ **Asociația Națională a Apicultorilor (ANARM)**³⁴ : reprezintă circa 8.000 de apicultori din Moldova și are 28 de asociații la nivel raional. Taxele de membru sunt plătite asociațiilor raionale. Asociația oferă o gamă largă de servicii pentru membrii și apicultorii săi, inclusiv: a) instruire și consultanță pentru apicultori; b) sprijinirea tranziției apicultorilor de la apicultura de lângă casă la afaceri; c) sprijin în accesul la finanțare; d) organizarea polenizării; e) organizarea evenimentelor promoționale și/sau de vânzare pentru apicultori.
- ▶ **Asociația Exportatorilor de Produse Apicole din Moldova (AEPAM)**³⁵ : înființată în 2019, reprezintă 13 producători, consolidatori și prelucrători de miere. Misiunea sa este de a consolida sectorul apicol din Moldova prin identificarea și dezvoltarea piețelor locale și de export. Nu este clar ce volum de activitate are loc prin AEPAM, deoarece majoritatea exportatorilor sunt mai degrabă implicați în dezvoltarea propriilor afaceri, decât în colaborarea cu alții.

³³ <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-14.pdf>

³⁴ <http://anarm.md/despre-noi/>

³⁵ <https://honeymoldova.md/en/about-moldovan-honey/>

În sector, colaborarea este mai frecvent reprezentată prin acorduri și practici informale între exportatorii care doresc să colecteze miere, și apicultori la scară mică care doresc să-și vândă mierea. Această colaborare poate pune, de asemenea, bazele unei colaborări mai profunde, cum ar fi achiziția materiilor prime și tratamente pentru apicultori, cu posibilitatea de rambursare în natură cu produse apicole, precum și prin furnizarea de servicii, cum ar fi consiliere tehnică privind practicile de producție. Bineînțeles, acest lucru necesită câțiva ani de colaborare (de ex., doi-trei ani de conlucrare) pentru a dezvolta o relație de încredere cumpărător-vânzător. Dar este în mod clar în interesul ambelor părți. De asemenea, au fost lansate o serie de inițiative pentru înființarea de cooperative pentru creșterea cotei de piață și reducerea costurilor de vânzare. O astfel de inițiativă este proiectul Parteneriatul Local de Ocupare a Forței de Muncă (LEP) Cahul pentru crearea cooperativelor de producere a mierii, finanțat de ILO.³⁶

Principalele provocări globale care împiedică o cooperare mai mare par a fi **încrederea și experiența insuficiente într-o abordare de cooperativă** datorită experienței negative anterioare cu privatizarea terenurilor și crearea de cooperative în alte sectoare agricole, ceea ce a dus la **bănuiele mari atât ale guvernului, cât și ale altor membri ai cooperativei, motivație redusă a membrilor de a contribui financiar și lipsa abilităților de management și logistică**. După 2000, odată ce reformele agricole (și privatizarea masivă corespunzătoare a terenurilor) au fost finalizate, terenurile au fost împărțite în parcele foarte mici, cu o suprafață maximă de 1 hectar per persoană. Atunci a început cu adevărat campania de creare a cooperativelor, care a creat în jur de 1.000 de cooperative în toată țara - dintre care doar câteva sunt active și astăzi.

Caseta 2: Studiu de caz – Apicultura este pentru toată lumea

Viorica Anghel din satul Andrușul de Jos, raionul Cahul din sudul Moldovei, a muncit din greu toată viața. Din cauza unei dizabilități, i-a fost întotdeauna greu să-și găsească un loc de muncă. *„Cei sănătoși nu-și pot găsi de lucru, dar și mai puțin cei ca tine!”*, i-au spus unii angajatori.

În vara anului 2019, a văzut un anunț despre un curs gratuit de apicultură pe rețelele de socializare și ulterior a depus cerere de participare. Spre surprinderea ei, a fost acceptată în program. Dizabilitatea ei și faptul că este femeie nu erau o problemă. Înainte de aceasta, i se spusese că apicultura nu este o muncă pentru femei. Așa a ajuns Viorica beneficiarul primului Parteneriat Local de Ocupare a Forței de Muncă (LEP) din raionul Cahul, un proiect al Organizației Internaționale a Muncii (ILO). Viorica Anghel, alături de alte 75 de persoane din regiune, au trecut un curs de formare teoretică și practică în domeniul apiculturii.

„A fost atât de interesant și util încât în acele câteva săptămâni de curs nu am ratat o lecție. Am senzația că am citit o bibliotecă plină de cărți despre apicultură”, spune Viorica.

Pregătirea în domeniul apiculturii a fost doar începutul. În cadrul programului LEP, Viorica a elaborat un plan de afaceri și a fost printre cele 20 de persoane care au câștigat un grant pentru a începe o afacere apicolă. Potrivit ei, acest lucru i-a permis să-și recapete stima de sine și să se simtă din nou abilitată.

Pentru mai multe informații, consultați povestea ILO despre voci *„Albinele - un remediu pentru succesul afacerilor”*, 2021 și povestea ILO despre beneficiari *„LEP în Moldova oferă oamenilor nu doar locuri de muncă, ci și stimă de sine”*, 2020

Rezumatul constrângerilor

Această secțiune include un tabel sumar al constrângerilor cheie din sectorul apicol din Moldova, cauzele lor fundamentale și impactul lor asupra pieței.

Tabelul 2: Tabelul rezumat al constrângerilor pentru sectorul apicol în Moldova

Constrângere	Cauzele subiacente	Impactul asupra pieței/ muncii decente
Nucleul piețe		
Productivitatea scăzută a sectorului	- Majoritatea apicultorilor sunt persoane fizice și o fac ca un hobby - Lipsa cunoștințelor despre gestionarea și procesele apiculturii - Folosind mai puțin pastorelele, majoritatea sunt statice - Colaborarea și încrederea scăzută între apicultori	- Ofertă redusă pentru piața locală - Ofertă redusă pentru piețele de export - Venituri și salarii mici - Oportunități de muncă reduse - Creșterea redusă a sectorului
Nivelul ridicat de mortalitate al familiilor de albine	- Nivelul scăzut de cunoștințe în tratamentul bolilor - Utilizarea medicamentelor și antibioticelor neînregistrate - Este nevoie de mult timp pentru a înregistra un nou medicament pe piață - Otrăvirea albinelor de către agricultori	- Nivel scăzut de tratament - Riscul de reziduuri în miere și deteriorarea reputației mierii moldovenești - Numărul redus de familii de albine - Creșterea redusă a sectorului
Bază de miere neuniformă	- Lipsa căilor de acces în păduri - Informații deficitare despre baza melifera disponibilă - Nu s-au dezvoltat servicii de polenizare - Lipsa proceselor organizate și gestionate	- Cantitate limitată a producției totale - Creșterea costurilor de producție
Funcții de sprijin		
Infrastructura de aprovizionare	- Trasabilitate și calitate scăzută a materialului genetic - Lipsa accesului la servicii veterinare în apicultură	- Cerere redusă de material genetic - Nivel crescut de boli
Accesul la informații	- Lipsa cunoștințelor tehnice și de management - Actori de pe piață limitați care oferă servicii de extindere - Probleme cu certificarea și testarea preliminară în laboratoarele existente	- Suprimă standardele de calitate. - Reduce accesul la piețele de export - Limitează valoarea adăugată pentru apicultori
Educație și cercetare nedezvoltate	- Lipsa specialiștilor și profesorilor pe piață - Nivelul scăzut al instituțiilor de învățământ în apicultură - Lipsa bugetului/infrastructurii pentru cercetare și dezvoltare	- Material genetic de calitate slabă - Creșterea importurilor ilegale - Descreșterea numărului elevilor
Accesul la finanțare	- Sistem de subvenționare pentru companii (nu persoane fizice) - Cunoștințe limitate despre accesul la finanțare și planificarea afacerii - Acces limitat la finanțare pentru start-up-uri și tineri - Costul ridicat al finanțării	Nivel scăzut de investiții, în special de către majoritatea (95%) dintre apicultorii persoane fizice, neînregistrați

Constrângere	Cauzele subiacente	Impactul asupra pieței/ muncii decente
Nivelul scăzut al cererii pe piața locală	- Lipsa trasabilității calității - Lipsa încrederii în mierea prelucrată local - Lipsa promovării - Nivel scăzut de educare a clienților - Nu există magazine/piețe specializate	- Reputația slabă a prelucrătorilor locali - Creșterea concurenței din produsele de substituție - Creșterea importurilor de produse de calitate scăzută
Exportarea mierii ca materie primă la un preț scăzut	- Lipsa promovării mierii moldovenești ca marcă internațională - Costul ridicat al pătrunderii pe piețe cu un produs finit - Cantități mici și calitate variabilă - Nu a fost dezvoltată nicio gamă de produse apicole certificate - Cooperarea redusă a prelucrătorilor/exportatorilor	- Reputație slabă ca marcă de țară - Prețuri mici de export - Rentabilitate scăzută a exporturilor de miere - Prețuri mici pentru colectarea mierii de către apicultori
Norme și reglementări		
Politicile Guvernului	- Sectorul nu este o prioritate pentru MADRM - Controlul slab al otrăvirii albinelor de către agricultori și pesticide - Monitorizarea Planului național de dezvoltare a apiculturii	- Limitează investițiile și creșterea în sector - Nivelul scăzut al oportunităților de muncă
Standarde și calitate	- Controlul insuficient al sănătății și tratamentului albinelor - Posibilități limitate ale laboratorului CRDV	- Scade calitatea mierii - Reduce potențialul de export
Coordonarea/cooperarea limitată între producători	- Lipsa încrederii - Motivația redusă a membrilor de a contribui financiar - Lipsa abilităților de management și logistică	- Crește costurile - Lipsa posibilităților de a pătrunde pe alte piețe - Nu s-a dezvoltat nicio marcă de țară

Oportunități

O abordare a sistemelor de piață caută să identifice, să abordeze și să elimine constrângerile la nivel de sistem care inhibă creșterea piețelor mai incluzive. Prin natura lor, proiectele care utilizează abordarea sistemelor de piață pilotează mai multe intervenții diferite, sperând că unele vor câștiga tracțiune și vor duce la o schimbare sistemică mai mare, beneficiind pe mulți, deși se așteaptă ca unele să nu ajungă niciodată în punctul unde să aibă un impact semnificativ (deși nu fac rău). Motivul pentru aceasta este că o mulțime de factori, dintre care mulți sunt adesea în afara controlului programului, determină succesul sau eșecul unei intervenții pilot. Astfel de factori ar putea include capacitatea și motivația partenerilor și forțele pieței care afectează prețurile și cererea.

Odată cu testarea intervențiilor-pilot și dacă s-au dovedit a fi eficiente pentru a genera o valoare mai mare și locuri de muncă decente în sectorul apicol, proiectul ar putea încerca ulterior să stabilească cum abordările respective pot fi extinse pentru a avea un impact suplimentar. Sustenabilitatea și scalabilitatea vor fi un accent central, asigurându-se că modelele de afaceri și de intervenție pot fi extinse și reproduse de către actorii de pe piață pentru a crește în continuare impactul pe termen lung.

Caseta 3: Facilitarea intervențiilor sistemului de piață

Proiectele tradiționale de dezvoltare a lanțului valoric tind să își orienteze intervențiile mai degrabă către întrebarea „ce probleme au lanțurile valorice și cum le poate rezolva proiectul?” decât axarea pe „de ce mediul de piață nu oferă soluții la acestea?” și „cum poate proiectul să abordeze constrângerile care îl împiedică să o facă în mod eficient?”

O abordare a sistemelor de piață optează pentru o modalitate de intervenție „ușoară”, desfășurând un pachet temporar de activități menite să stimuleze schimbarea durabilă a comportamentului în rândul actorilor de pe piața publică sau privată. Abordarea de facilitare încurajează actorii de pe piață să își asume roluri noi sau îmbunătățite, ceea ce va duce la schimbări sistemice în sistemul pieței.

Orice este posibil cu facilitarea: de la tactici „dure”, cum ar fi partajarea costurilor și sfaturi tehnice, la tactici „mai blânde”, cum ar fi relațiile de intermediere - atâta timp cât facilitarea rămâne fidelă principiilor ASP privind dezvoltarea unui sistem mai eficient și mai incluziv care este benefic săracilor și care nu trebuie să se bazeze pe sprijin extern continuu. Nu există o modalitate unică „corectă” de facilitare și deciziile trebuie să fie întotdeauna contextuale.

Unele „reguli generale” sunt prezentate în ILO LAB brief „Market systems facilitation, how good are you?”, 2017

Principalii actori de pe piață

În scopuri de sustenabilitate, se recomandă implementarea proiectului cu actori de pe piață existenți care preiau conducerea în livrarea intervențiilor. Pentru a se asigura că partenerii au stimulentele și abilitățile potrivite pentru a promova inițiativele, tabelul de mai jos rezumă motivația organizațională percepută și capacitatea resurselor umane și financiare pentru a stimula schimbarea în inițiativele respective.

Tabelul 3: Părțile interesate cheie din sector

Organizația	Informații relevante	Motivația/ Capacitatea ³⁷
ANARM - Asociația Națională a Apicultorilor	- Alcătuită din asociații centrale și 28 de asociații raionale din întreaga țară: cea mai reprezentativă asociație din sector (estimată la 8.000 de apicultori). - Reprezintă și susține interesele membrilor săi atât la nivelul organelor legislative și executive ale țării, cât și la nivelul altor instituții centrale sau teritoriale. - Oferă asistență și instruire apicultorilor. Cu ajutorul proiectului APM al USAID, a creat 3 centre de instruire practică pentru apicultori. - Resurse limitate și 2 cadre profesionale cu normă întreagă. - Încrederea în asociațiile locale este scăzută, iar reprezentanții locali au nevoie de mai multă capacitate de a lucra cu/presta servicii membrilor. https://www.anarm.md	Motivația: Înaltă Capacitatea: Redusă
AEPAM - Asociația Exportatorilor de Produse Apicole din Moldova	- Fondată în 2019 și reprezintă 13 producători, consolidatori și prelucrători de miere din Moldova. - Membrii prelucurează și exportă circa 90% din mierea exportată din Moldova, ceea ce poate influența piața în ceea ce privește colectarea și vânzările/exportul. - Dezvoltarea inițială a mărcii naționale și promovarea culturii de consum al mierii în țară. - Creată și instituită printr-un proiect finanțat de donatori, deficiențe în motivarea personalului și a membrilor. - Multe companii preferă să lucreze de sine stătător decât prin intermediul asociației. https://honeymoldova.md/en/	Motivația: Medie Capacitatea: Medie
MADRM - Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului	- Responsabil de elaborarea politicilor și reglementarea legală a înregistrării prisăcilor, stabilirea standardelor necesare în producerea mierii, controlul calității mierii. - Apicultura nu este un sector prioritar pentru minister. - Deoarece mierea este unicul produs de origine animală exportat în UE, MADRM a început să sprijine diferite inițiative pentru dezvoltarea acestui sector. - A elaborat în 2020 Programul Național de Dezvoltare a Apiculturii și colaborează cu asociațiile sectoriale, dar mai puțini angajați sunt concentrați asupra implementării. https://madr.gov.md/	Motivația: Medie Capacitatea: Medie
ANSA - Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor	- Responsabilă de înregistrarea prisăcilor și de monitorizarea sănătății albinelor. - Asigură supravegherea și monitorizarea mierii și a altor produse apicole. - Capacitate și personal limitat pentru sprijin și control în sectorul apicol. http://ansa.gov.md/en/node/17	Motivația: Medie Capacitatea: Medie

37 Motivația indică motivația organizațională percepută pentru a determina schimbarea în sector. Capacitatea este legată de capacitatea resurselor umane de a determina schimbarea în sector. Ambele au fost măsurate de echipă pe baza interviurilor semi-structurate, desfășurate în timpul cercetării de teren.

Organizația	Informații relevante	Motivația/ Capacitatea
"Făguraș de Aur" SRL	- S-a lansat în 2010, funcționând ca o cooperativă. - A devenit unul dintre furnizorii locali importanți de material genetic, familii de albine și stupi. Gestionează o prisacă cu peste 3.000 de familii de albine, cu vânzări anuale de >2.000. - Finanțată prin proiectul MACP al Băncii Mondiale, a investit într-o fabrică de prelucrare de peste 1.000 mp. - Planifică producerea de produse apicole ambalate și exportul prin mobilizarea apicultorilor. http://sandic.md/	Motivația: Înaltă Capacitatea: Înaltă
"Ecostup" SRL	- Face parte din cooperativa grupului de producători înregistrați, creată de 5 membri. - Unul dintre principalii jucători în domeniul furnizării de noi tehnologii și utilaje. - Foarte bine integrată în lanțul valoric, importă utilaje/ medicamente (furnizor), își are magazinul propriu la Chișinău, producând și comercializând material genetic și familii de albine, prisaca - 1.000 de familii de albine, vânzări de miere și produse apicole. - Finanțată prin proiectul MACP al Băncii Mondiale, a investit într-o fabrică de prelucrare de peste 1.000 mp. - Axarea în viitor pe export. https://ecostup.md/	Motivația: Înaltă Capacitatea: Înaltă
"Casa Albinei" SRL	- Lider în domeniul producției, prelucrării și exportului de miere, implementând întotdeauna diferite modele și tehnologii de colaborare. - Membru al Consiliului pe filiera de produs „Miere de albine, alte produse apicole și produse procesate”, creat de MADRM pentru implicarea principalilor jucători din sector. - Prelucrează și exportă peste 500 TM de miere anual. - A dezvoltat o nouă abordare pe termen lung, în colaborare cu apicultorii. A lansat diferite inițiative de sprijin și învățare a companiilor nou-lansate în domeniul apiculturii, precum și de prefinanțare a utilajelor. http://casaalbinei.md/	Motivația: Înaltă Capacitatea: Înaltă
"Vastdial" SRL	- Activități principale în apicultură și prelucrarea produselor apicole, îmbutelierea și comercializarea mierii și a altor produse apicole. - Certificată în Standardele internaționale ale sistemului de management al calității: ISO 9001:2000 și al Sistemului de management al siguranței alimentare: ISO 22000: 2005 - Unul dintre pionierii care vând miere îmbuteliată pe piața locală. - Experiență vastă în dezvoltarea pieței și export. http://apismd.com/en/acasa	Motivația: Medie Capacitatea: Medie

Organizația	Informații relevante	Motivația/ Capacitatea
„Regina Naturii” SRL	- A devenit unul dintre cei mai mari exportatori de miere din Moldova. - Cea mai modernă infrastructură pentru colectarea și prelucrarea mierii, care este un model pentru prelucrători. - Și-a lansat recent produsele pe piața locală și a testat o strategie de marketing agresivă. - Certificată în Standardele internaționale ale sistemului de management al calității: ISO 9001:2000 și al Sistemului de management al siguranței alimentare: ISO 22000: 2005 - Capacitatea de producție anuală de 1.300 TM. 600 apicultori parteneri. - Deține o prisacă cu 600 de familii de albine. - Produce miere organică și se află în faza de conversie cu un grup de alți 10 apicultori. https://reginanaturii.md/	Motivația: Înaltă Capacitatea: Înaltă
„Efimira” SRL	- Întreprindere apicolă tânără din Soroca, regiunea de nord. - Gestionează o prisacă cu 1200 de familii de albine. - Președinte al Asociației Apicultorilor din Soroca, gestionează un Centru de instruire ANARM (CICA) pentru apicultorii din Nord, devenind un jucător important în regiunea respectivă. - Vânzări anuale de 2.000 de containere de albine/familii de albine. - Vânzări anuale de 5 TM de miere. - Planuri de a deveni prisacă acreditată pentru producția de material genetic. - Are nevoie de consolidarea capacității în organizarea afacerilor și managementul calității.	Motivația: Înaltă Capacitatea: Medie
ÎPT Bubuieci	- Singura instituție de învățământ din Moldova care are un curs de apicultură pentru studenți. - Din 2019 a început un curs pentru adulți. - Cu ajutorul proiectului APM al USAID, toate instrumentele educative au fost actualizate. - Principala problemă este că are un singur profesor în domeniu, de asemenea, promovarea profesiei este redusă.	Motivația: Medie Capacitatea: Medie
Moldsilva	- Agenția de Stat pentru gestionarea pădurilor. - Responsabilă de gestionarea și plantarea copacilor. - Agenția ar putea facilita accesul la baza de miere pentru mierea de calitate superioară (salcâm și tei). - Nu dispune de resurse pentru elaborarea hărții bazei de miere, control și reglementare.	Motivația: Scăzută Capacitatea: Medie

Domeniile potențiale de intervenție

Pe baza constatărilor analizei constrângerilor și având în vedere evaluarea actorilor cheie de pe piață, au fost identificate mai multe domenii potențiale de intervenție. Aceste intervenții sunt axate pe abordarea cauzelor care stau la baza principalelor constrângeri. Ele pun, de asemenea, accent pe durabilitate și scalabilitate, astfel încât întreprinderile și organizațiile să poată continua, extinde sau replica intervenții dincolo de viața activităților proiectului.

Mai jos se propune un plan de acțiune provizoriu pentru un proiect, cum ar fi unul comandat prin Fondul pentru Buna Guvernare, pentru a-l promova. Acest lucru trebuie revizuit și actualizat cu regularitate atunci când devin disponibile noi informații sau analize de piață în lumina dinamicii sectoriale în schimbare.

Intervențiile identificate adoptă o abordare de portofoliu: este recunoscut faptul că unele nu pot primi niciodată tracțiune, iar altele pot deveni foarte reușite. Ideea aici este de a testa multe inițiative și de a plasa resursele în cele de succes, reducând în același timp investițiile în cele care nu reușesc.

Intervențiile propuse pot fi rezumate într-o strategie de intervenție, bazată pe 3 domenii cheie:

1 ▼

Perfecționarea producției și productivității sectorului

Intervenția 1

Demonstrarea oportunităților pieței pentru furnizorii și exportatorii de utilaje de a lucra direct cu apicultorii pentru a sprijini productivitatea sporită prin intermediul noilor tehnologii.

Intervenția 2

Promovarea unei platforme de colaborare în sectoarele cercetării și dezvoltării, academice și private, pentru a spori volumul, calitatea și eficiența materialului genetic.

Intervenția 3

Elaborarea argumentelor economice pentru guvern pentru extinderea schemei de subvenționare AIPA către persoanele neînregistrate.

Intervenția 4

Facilitarea integrării noilor veniți - în special a femeilor și a persoanelor cu dizabilități - în sector prin colaborarea cu ÎPT și instituțiile de învățământ private pentru a dezvolta cursuri de educație duală accesibile în apicultură.

2 ▼

Îmbunătățirea accesului la baza melifera și sănătatea albinelor

Intervenția 5

Dezvoltarea serviciilor de polenizare prin îmbunătățirea cooperării dintre apicultori, fermieri și administrația locală.

Intervenția 6

Elaborarea unui model de colaborare cu Moldsilva pentru a îmbunătăți accesul la baza de miere de pădure pentru mierea monofloră de calitate superioară.

3 ▼

Sporirea accesului la piețele locale și internaționale

Intervenția 7

Stimularea dezvoltării piețelor noi pentru produse și servicii apicole cu valoare adăugată.

Intervenția 8

Bazarea pe abordarea de cooperative a ILO pentru a promova o incluziune mai mare a femeilor și persoanelor cu dizabilități în apicultură.

Perfecționarea producției și productivității sectorului

INTERVENȚIA 1.

Demonstrarea oportunităților pieței pentru furnizorii și exportatorii de utilaje de a lucra direct cu apicultorii pentru a sprijini productivitatea sporită prin intermediul noilor tehnologii.

Furnizorii de utilaje și exportatorii de miere au ambii un interes major în apicultorii care produc mai multă miere de calitate mai bună. Pentru furnizorii de utilaje, acest lucru se datorează faptului că, pentru a atinge acest obiectiv, apicultorii vor avea nevoie de tehnologia și utilajele necesare - pe care le pot achiziționa de la furnizorii respectivi. Iar din perspectiva exportatorului, acest rezultat le-ar permite să își consolideze oferta, care - pe baza analizei - este o constrângere cheie pentru exportul unor cantități mai mari de miere.

Furnizorii de utilaje pot spori cererea pentru produsele lor relativ mai accesibile, demonstrând apicultorilor cum să folosească practicile și tehnologiile moderne, cum ar fi stupii verticali; stupi din polistiren potențial mai potriviți pentru femeii și apicultură pastorală; stupi cu mai multe niveluri; tehnologie pentru extragerea mierii din rame; medicamente pentru albine îmbunătățite; și ambalaje mai curate pentru produsul apicol finit. Dacă furnizorii sunt conștienți de cererea potențială pe piață a apicultorilor la scară mai mică, o astfel de abordare ar putea fi considerată o strategie utilă de marketing și informare pentru furnizori pentru a-și dezvolta vânzările și a consolida încrederea în marca lor printre apicultorii locali.

Pentru **exportatorii de miere** și potențial și pentru **furnizori mari**, acest lucru poate face un pas mai departe pentru a aborda constrângerea de capital suplimentară cu care se confruntă mulți apicultori printr-un sistem de prefinanțare sau leasing pentru utilaj și alte tehnologii. Aici, exportatorii cu suficiente rezerve de numerar și motivație se pot asocia cu furnizorii lor cei mai de încredere pentru a crea parteneriate pe termen lung; selectarea câtorva apicultori și colaborarea intensă cu aceștia pentru a le dezvolta producția. Apicultorii pot ulterior să le ramburseze exportatorilor cheltuielile de capital în timp prin producție, adică ca miere în natură. Din perspectiva apicultorului, aceasta este o afacere bună, deoarece, presupunând că folosesc tehnologia corect, le permite să-și sporească productivitatea și producția de miere. Între timp, pentru exportator înseamnă lucrul cu mai puțini apicultori în total și, prin urmare, costuri mai mici pentru logistică și testare.

Un model similar funcționează în prezent în sectorul agricol tradițional din Moldova, dezvoltând cooperarea între furnizorii de semințe, substanțe fitosanitare/îngrășăminte și agricultori. Furnizorul creează un sistem de sprijin pentru agricultor, oferind înainte de sezon tot ceea ce este necesar pentru o producție/recoltă îmbunătățită (semințe, substanțe chimice, îngrășăminte), precum și asistență tehnică individuală din partea agronomilor pentru a asigura utilizarea corectă a acestora. Ulterior, la momentul recoltării, agricultorul plătește echivalentul prețului serviciului și al produselor primite în avans în producție (adică în natură). Acest lucru creează o relație de colaborare pe termen lung. În mod interesant, prin acest model, un șir de furnizori de inputuri s-au transformat în exportatori de produse agricole. La nivel agregat, modelul a asigurat o creștere a volumului exporturilor de cereale și culturi tehnice.

Pentru a implementa această intervenție în sectorul apicol, vor fi necesare următoarele acțiuni (luând în considerare motivația furnizorilor și exportatorilor de a implementa acest model):

- ▶ Identificarea furnizorilor de tehnologii apicole și evaluarea gamei relevante de produse
- ▶ Identificarea exportatorilor interesați de elaborarea unui model de cooperare pe termen lung
- ▶ Formularea recomandărilor și oferirea sprijinului pentru punerea în aplicare a acestora, inclusiv partajarea costurilor pentru cercetarea pieței și activitățile inițiale, pentru a răspunde nevoilor apicultorilor de scară mică
- ▶ Facilitarea elaborării schemei de sprijin și a modelului de finanțare
- ▶ Sprijinirea furnizorilor pentru a crea o rețea extinsă de distribuție prin intermediul partenerilor locali
- ▶ Facilitarea creării parcelelor demonstrative în regiunile vizate, acolo unde este viabil
- ▶ Promovarea rezultatelor prin istorii de succes și vizite pe teren

Rezultatele scontate:

1. **Apicultorii** își măresc veniturile din vânzarea unei cantități de miere mai mare și/sau de calitate mai bună,
2. **Furnizorii de utilaj și infrastructură** își îmbunătățesc gama de produse și măresc vânzările,
3. **Exportatorii** colectează și vând o cantitate de miere mai mare și/sau de calitate mai bună și creează relații pe termen lung cu furnizori de miere (apicultorii).

INTERVENȚIA 2.

Promovarea unei platforme de colaborare în sectoarele cercetării și dezvoltării, academice și private, pentru a spori volumul, calitatea și eficiența materialului genetic.

Prisăcile acreditate care produc material genetic au o importanță semnificativă în dezvoltarea sectorului în ansamblu. În prezent, doar 15% din cererea de material genetic este acoperită pe plan intern prin intermediul crescătorilor, restul fiind produs intern sau importat din Ucraina. O colaborare mai mare între diferiții actori relevanți de aici ar putea contribui la dezvoltarea acestui lucru. De exemplu, **institutul zoologic** ar putea elabora un standard pentru materialul genetic și, de asemenea, o nouă varietate sau o propunere pentru autorizarea de rase noi. Pentru a menține calitatea, va trebui elaborat un standard minim pentru control. Crearea colaborării cu **instituțiile de cercetare și dezvoltare** va contribui la promovarea și creșterea încrederii apicultorilor în producătorii locali de material genetic. Ar putea fi creată o **asociație a producătorilor de material genetic**, care să funcționeze similar cu ANARM, rolul căreia ar fi promovarea standardelor de calitate, produsele locale, lobby în guvern pentru dezvoltarea mai mare a acestei părți a sectorului și promovarea unei mărci locale de material genetic apicultorilor.

Pentru a pune în aplicare această intervenție, va fi importantă evaluarea motivației producătorilor de materiale genetice și a instituțiilor de cercetare și dezvoltare. Acțiunile sugerate sunt după cum urmează:

- ▶ Identificarea furnizorilor de material genetic și analizarea capacității și interesul acestora de a colabora
- ▶ Identificarea instituțiilor de cercetare și dezvoltare interesate să colaboreze și provocările acestora
- ▶ Organizarea unei platforme de colaborare între MADRM, cercetare și dezvoltare, ANARM și producătorii de materiale genetice
- ▶ Sprijinirea creșterii capacității de producție
- ▶ Promovarea produselor și a mărcii locale

Rezultatele scontate:

1. **Apicultorii** pot cumpăra material genetic de calitate superioară, crescut local,
2. **Furnizorii de material genetic** își îmbunătățesc calitatea și vânzările/profiturile,
3. **Instituțiile de cercetare și dezvoltare** participă mai activ la reproducerea genetică,
4. Se creează **Asociația Producătorilor de Materiale Genetice**.

INTERVENȚIA 3.

Elaborarea argumentelor economice pentru guvern pentru extinderea schemei de subvenționare AIPA către persoanele neînregistrate.

Potrivit registrului prisăcilor al ANSA, 95% dintre apicultori nu sunt înregistrați nici ca societate cu răspundere limitată (SRL), nici ca gospodărie țărănească și, prin urmare, nu pot accesa subvențiile generoase de la AIPA, care le limitează semnificativ creșterea - și, prin extindere, cea a sectorului în ansamblu. Potrivit AIPA, aceștia primesc doar circa 150 de cereri pe an pentru subvenții - în pofida faptului că există în prezent peste 8.000 de apicultori. Extinderea acestei subvenții la apicultorii persoane fizice le-ar putea permite multora dintre ei să investească în modernizarea operațiunilor lor: schimbarea vechiului model de stup, achiziția utilajelor și medicamentelor anti-varroa și potențial

să crească la un nivel unde să se poată formaliza și să înceapă să contribuie la baza impozitării. În mod crucial, acest lucru ar putea avea un efect transformator pentru **apicultoare**, care reprezintă doar 0,5 la sută din SRL-urile și gospodăriile țărănești înregistrate - de 16 ori mai puțin decât cifra corespunzătoare în rândul persoanelor neînregistrate.

Făcând un calcul aproximativ ca exemplu ilustrativ, o prisacă medie are 30 de stupi, de obicei orizontali. Pentru a-i spori eficiența, este necesar un minim de 60.000 de lei (3.000 de euro) pe 2-3 ani pentru a investi în: i.) 30 de stupi verticali (30.000 de lei; ii.) 1 aparat de extragere (10.000 de lei); și iii.) o platformă pentru activitatea apicolă pastorală (20.000 de lei). În general, recolta medie anuală pe stup este de 24 kg, dar după efectuarea investițiilor s-ar putea mări până la 50 kg/stup. Prețul minim al mierii este de 35 lei/kg. Costurile anuale pe stup vor crește de la 750 de lei/stup la 1.000 de lei/stup cu investiții. Statul poate cofinanța 50% din investiții, adică 10.000 de lei (500 de euro) pe an.

Analiza aproximativă a raportului cost-beneficiu de mai jos arată că, dacă să presupunem că apicultorul aproximativ își dublează recolta, el își recuperează investiția în maxim 5 ani. Acest model va crește veniturile și interesul apicultorilor mici pentru a-și dezvolta afacerea și a deveni apicultori profesioniști. Extrapolând acest efect la 6.000 de apicultori putem crește cantitatea totală de producție de miere la peste 4.500 TM de miere.

Tabelul 4: Estimare generală a veniturilor și profiturilor din vânzări cu și fără investiții

Anii	Vânzări fără investiții, (recoltă medie 24 kg/stup)	Profit obținut fără investiții, lei	Investiții, lei	Vânzări după investiții (creșterea medie a recoltei până la 50 kg/stup)	Profit obținut după investiții, lei	Eficiența investițiilor
1	25,200	2,700	20,000	25,900	900	-21,800
2	25,200	2,700	20,000	43,400	15,900	-28,600
3	25,200	2,700	20,000	52,500	22,500	-28,800
4	25,200	2,700	-	52,500	22,500	-9,000
5	25,200	2,700	-	52,500	22,500	10,800

Pentru a implementa această intervenție, sunt recomandate următoarele acțiuni:

- ▶ Comandarea efectuării unei analize detaliate a raportului cost-beneficiu pentru ca guvernul să extindă schema de subvenționare AIPA la persoanele fizice, ținând seama de diferitele praguri maxime per persoană pe an și luând în considerare beneficiile tangibile și intangibile: cum ar fi creșterea producției și exporturilor; creșterea veniturilor fiscale din exporturi și extinderea bazei de impozitare (pe măsură ce mai mulți apicultori cresc în companii înregistrate); și efectele pozitive ale externalității investițiilor, cum ar fi tratamentele anti-varroa
- ▶ Comandarea efectuării unor cercetări calitative și cantitative suplimentare privind politica similară care a fost stabilită în România și impactul pe care acesta l-a avut asupra economiei de când a intrat în vigoare
- ▶ Prezentarea constatărilor părților interesate ale guvernului, inclusiv MADRM și AIPA, pentru a demonstra potențialul de extindere a subvenției și beneficiile obținute de guvern în consecință
- ▶ Furnizarea datelor și rapoartelor/prezentărilor către ANARM, AEPAM și programele finanțate de donatori pentru ca aceste organizații să facă lobby în continuare în guvern pentru reforma subvențiilor

Rezultatele scontate:

1. **Guvernul** este mai conștient de costurile și beneficiile asociate extinderii subvenției către persoanele fizice, precum și de pragul la care are cel mai mult sens economic,
2. **Asociațiile sectoriale (ANARM, AEPAM) și alte părți interesate cheie (programe finanțate de donatori)** utilizează rezultatele studiului pentru a încuraja în continuare guvernul să adopte măsurile,
3. **Apicultorii** – și, în special, **apicultoarele** – au noi oportunități de a-și dezvolta afacerile: creșterea producției, eficienței și veniturilor pe termen mediu și lung.

INTERVENȚIA 4.

Facilitarea integrării noilor veniți - în special a femeilor și a persoanelor cu dizabilități - în sector prin colaborarea cu ÎPT și instituțiile de învățământ private pentru a dezvolta cursuri de educație duală accesibile în apicultură.

Numărul total de apicultori bine informați și pregătiți din sector depinde direct de accesul la informații și educație relevante. Facilitarea elaborării unui program de consolidare a capacităților apicultorilor și în special pentru integrarea noilor veniți în sector, cu accent pe grupurile tipic subreprezentate și marginalizate, cum ar fi femeile și persoanele cu dizabilități, va contribui la creșterea nivelului de cunoștințe în sector.

Un prim pas aici este elaborarea curriculumului pentru apicultură și integrarea lui în cel puțin câte o instituție de ÎPT în nordul și în sudul țării - folosind curriculum-ul de apicultură a instituției ÎPT Bubuieci ca punct de plecare. În plus, ca serviciu atât pentru apicultorii existenți, cât și pentru cei nou veniți, ANARM și potențial fie instituția ÎPT din Bubuieci, fie alte instituții private ar putea organiza cursuri privind gestionarea îmbunătățită a unei prisăci, modul de câștigare a banilor dintr-o astfel de afacere și transformarea unui hobby în profesie. Pentru noii veniți, cursurile ar trebui să fie în mod ideal integrate cu un model de sprijin și mentorat pentru a asigura o durabilitate mai mare și pentru a oferi o combinație de cunoștințe teoretice și practice.

Pentru a spori probabilitatea de preluare de către grupul țintă, serviciile furnizate vor trebui adaptate nevoilor acestuia. De exemplu, dacă se axează pe femei și persoanele cu dizabilități, spațiile de instruire vor trebui să fie ușor accesibile și să aibă instalații destinate persoanelor cu diferite dizabilități. Orele de desfășurare a cursurilor trebuie să fie adaptate pentru a reflecta când este cel mai probabil ca potențialii participanți să fie liberi. În mod ideal, îngrijirea copiilor trebuie asigurată acolo unde este posibil pentru ca această responsabilitate asociată cu acest gen să nu împiedice femeile să participe. Lecțiile de apicultură propriu-zise trebuie să se axeze și pe metodele care sunt cele mai ușoare pentru grupul țintă, cum ar fi utilizarea stupilor ușori, din polistiren.

Pentru a implementa această intervenție, sunt necesare următoarele activități:

- ▶ Analiza structurii, capacității și motivației asociațiilor locale ANARM de la nivel raional
- ▶ Analiza sistemului de învățare existent în apicultură (ÎPT Bubuieci, alte oferte de formare)
- ▶ Elaborarea programului de învățare pentru sectorul apicol
- ▶ Facilitarea actualizării curriculumului pentru apicultură
- ▶ Facilitarea integrării cursurilor apicole în instituții ÎPT și instituții ANARM/private
- ▶ Elaborarea programului de sprijin și mentorat pentru noii veniți din grupurile subreprezentate și marginalizate
- ▶ Facilitarea implicării ANARM și AEPAM în coordonarea și implementarea educației duale

Rezultatele scontate:

1. **Apicultorii** au acces la programul de învățare continuă,
2. **Alte instituții ÎPT** implementează programele pentru apicultură,
3. **ANARM** adoptă un program anual oficial pentru cursuri pentru apicultori,
4. **Femeile și persoanele cu dizabilități** încep afaceri în apicultură, dotate cu abilitățile necesare și asistate de mentori.

Îmbunătățirea accesului la baza melifera și sănătatea albinelor

INTERVENȚIA 5.

Dezvoltarea serviciilor de polenizare prin îmbunătățirea cooperării dintre apicultori, fermieri și administrația locală.

Albinele sunt esențiale pentru reproducerea plantelor prin polenizare. Se estimează că ele polenizează peste 150 de diferite culturi agricole în Moldova, sporind semnificativ productivitatea agricolă. De exemplu, se estimează că polenizarea livezilor de mere crește productivitatea acestora de la 20%

până la 50% (USAID, 2017). În același timp, oportunitățile sporite de polenizare le permit albinelor să producă mai multă miere.

Prin urmare, există o oportunitate clară de avantaje pentru toate părțile interesate pentru apicultori și agricultori de a dezvolta servicii de polenizare, prin care apicultorilor li se acordă permisiunea de a-și staționa stupii pe terenuri agricole în schimbul polenizării culturilor. Ceea ce pare să lipsească pentru ca acest lucru să aibă loc deja este i.) Cunoașterea de către agricultori a beneficiilor polenizării asupra recoltelor agricole; și ii.) Încrederea și cooperarea între agricultori și apicultori. Prin urmare, se sugerează să se lucreze prin asociații locale la nivel raional, cum ar fi **Asociația Apicultorilor (ANARM) și Asociația Producătorilor și Exportatorilor de Fructe Moldova Fruct și/sau Asociația Fermierilor Locali**, în coordonare cu personalul Ministerului Agriculturii **la nivel raional** care acționează ca punte între aceste asociații pentru a consolida încrederea și colaborarea reciprocă. Această cooperare mai mare între cele două grupuri va permite, de asemenea, o mai bună înțelegere între ele cu privire la problemele legate de otrăvirea albinelor, în mod ideal cu mai puține incidente și **o sănătate îmbunătățită a albinelor**, pe lângă creșterea productivității. În cele din urmă, având în vedere că cele două sectoare studiate în acest proiect sunt mierea și pomușoarele, ar avea sens să ne axăm în special pe **agricultorii care cultivă pomușoare** pentru a **stimula sinergiile dintre cele două sectoare**.

O soluție alternativă ar putea fi încurajarea furnizorilor de utilaje apicole să lucreze direct cu agricultorii pentru a-i ajuta să își creeze propria prisacă pentru îmbunătățirea producției de culturi. Ei ar putea face acest lucru prin documentarea și schimbul de date și a istoriilor de succes pentru a demonstra beneficiile polenizării pentru fermieri în ceea ce privește productivitatea și producția agricolă.

Pentru implementarea acestei intervenții vor fi necesare următoarele acțiuni:

- ▶ Identificarea principalilor actori din asociațiile agricultorilor și din Ministerul Agriculturii în raioanele relevante
- ▶ Organizarea unei discuții cu asociațiile apicultorilor la nivel raional pentru a identifica potențiale soluții de colaborare
- ▶ Facilitarea unei platforme informale de colaborare între ANARM, Moldovafruct și alte asociații ale agricultorilor pentru a discuta despre oportunitatea de a lucra cu apicultorii la polenizare
- ▶ Facilitarea unui teren demonstrativ pentru polenizare prin ANARM sau alți actori motivați
- ▶ Testarea motivației furnizorilor de utilaje apicole pentru a-și comercializa produsele direct către agricultori, eventual prin partajarea costurilor cercetărilor de piață
- ▶ Explorarea oportunităților de a lega această intervenție de sectorul pomușoarelor pentru a dezvolta servicii de polenizare reciproc avantajoase

Rezultatele scontate:

1. **Albinele** sunt mai sănătoase, mai productive și mai puțin susceptibile de a fi otrăvite,
2. **Apicultorii** obțin producție și venituri mai mari prin polenizare,
3. **Agricultorii** beneficiază de recolte îmbunătățite ale culturilor,
4. **Platforma** de monitorizare și colaborare este lansată între ANARM, apicultori și asociațiile de agricultori.

INTERVENȚIA 6.

Elaborarea unui model de colaborare cu Moldsilva pentru a îmbunătăți accesul la baza de miere de pădure pentru mierea monofloră de calitate superioară.

Soiurile de miere monofloră, cum ar fi de **salcâm** și **tei**, au o valoare mai mare și sunt, de asemenea, foarte solicitate. Acești copaci cresc din abundență în pădurile din întreaga țară, **Moldsilva** fiind agenția guvernamentală responsabilă de întreținerea și dezvoltarea durabilă a acestora. Din acest motiv, o posibilă intervenție ar putea fi colaborarea cu Moldsilva pentru a **îmbunătăți informațiile și accesul la baza melifera de pădure**. Potrivit Ministerului Agriculturii (MADRM), agenția silvică - împreună cu MADRM - a planificat să creeze o **hartă** care să prezinte diferitele păduri care ar putea fi utilizate ca bază de miere, precum și să elaboreze reglementări pentru accesul apicultorilor. Totuși, resursele par a fi limitate și acest lucru încă nu s-a întâmplat. Prin urmare, proiectul ar putea contribui la facilitarea acestui proces, lucrând împreună cu **Moldsilva** și **ANARM**.

Activitățile sugerate pentru implementarea acestei intervenții includ:

- ▶ Elaborarea unui acord de colaborare între ANARM și Moldsilva
- ▶ Crearea unei platforme de colaborare între entitățile Moldsilva la nivel raional și asociațiile ANARM
- ▶ Sprijinirea Moldsilva în analiza și identificarea bazei de miere de pădure și a accesului actual
- ▶ Facilitarea elaborării unei hărți digitale a bazei de miere de pădure
- ▶ Facilitarea discuțiilor între Moldsilva și asociația națională a apicultorilor cu privire la elaborarea reglementărilor pentru accesarea bazei de miere de pădure
- ▶ Co-organizarea campaniilor de informare la nivel raional alături de ANARM și Moldsilva pentru a promova harta bazei de miere de pădure și pentru a furniza informații despre acces

Rezultate scontate:

1. **Moldsilva** elaborează o bază puternică de dovezi pentru baza melifera de pădure prin hartă,
2. **Moldsilva și ANARM** dezvoltă o mai bună înțelegere reciprocă a nevoilor și funcțiilor respective,
3. **Apicultorii** beneficiază de informații sporite și de acces la baza de miere.

Sporirea accesului la piețele locale și internaționale

INTERVENȚIA 7.

Stimularea dezvoltării piețelor noi pentru produse și servicii apicole cu valoare adăugată.

Se pare că există o serie de modalități de a spori valoarea obținută de producătorii de miere prin dezvoltarea piețelor de produse și servicii legate de miere. Acestea includ **derivați ai procesului de producere a mierii**, cum ar fi propolis, polen, lăptișor de matcă, venin de albine și ceară de albine; **produse pe bază de miere cu valoare adăugată** – cum ar fi combinarea mierii cu nuci, pomușoare sau fructe uscate, sau utilizarea acestora la producerea batoanelor energizante, ca în exemplul Dulce Plai; și servicii legate de miere, cum ar fi apiturismul și apiterapia, situându-le potențial în cadrul serviciilor turistice existente legate de castele și vinul moldovenesc, de exemplu.

Pentru produse, o idee pentru a stimula și promova inovația ar putea fi **concursurile de planuri de afaceri** – potențial organizate în colaborare cu camerele locale de comerț și asociațiile de afaceri care furnizează servicii de incubare a afacerilor. Pentru servicii, **asociațiile apicole** (AEPAM, ANARM) ar putea dezvolta relații de colaborare cu **asociațiile de turism și vin** pentru a învăța din experiențele lor și chiar pentru a-și promova propriile produse/servicii prin intermediul acestor actori.

Implementarea acestei intervenții ar putea implica următoarele activități:

- ▶ Analiza și identificarea organizațiilor și camerelor de comerț interesate
- ▶ Lucrul prin intermediul acestor grupuri pentru a dezvolta și finanța concursurile de planuri de afaceri legate de miere
- ▶ Facilitarea unei platforme de cooperare între asociațiile vitivinicole, de turism și de miere
- ▶ Conectarea ideilor inovatoare de afaceri cu miere cu incubatoarele relevante pentru a le dezvolta oferta
- ▶ Promovarea istoriilor de succes ale antreprenorilor apicoli care oferă produse și servicii cu valoare adăugată

Rezultatele scontate:

1. **Antreprenorii din domeniul apicol** dezvoltă produse și servicii care sporesc valoarea adăugată care le revine,
2. **Asociațiile de afaceri** sunt mai bine informate cu privire la inovațiile din sectorul apicol și le sprijină,
3. **Incubatoarele de afaceri** oferă servicii de piață valoroase pentru întreprinderile apicole cu potențial de creștere ridicat,
4. **Asociațiile apicole** învață de la alte asociații despre modul de îmbunătățire a marketingului și brandingului.

INTERVENȚIA 8.

Bazarea pe abordarea de cooperative a ILO pentru a promova o incluziune mai mare a femeilor și persoanelor cu dizabilități în apicultură.

Proiectul ILO de **Parteneriate Locale de Ocupare a Forței de Muncă (LEP)** publice-private din Cahul a sprijinit crearea cooperativelor de producere și prelucrare a mierii, colaborând cu apicultorii existenți și noi, și cu membrii de sex feminin și cu dizabilități. Deși aceasta este mai puțin o inițiativă condusă de sectorul privat decât intervenția tradițională DSP, este important să se ia în considerare pentru a promova incluziunea și a încuraja participarea grupurilor marginalizate. Modelul cooperativelor de la Cahul poate fi reprodus în alte raioane cu asociații locale apicole extrem de calificate și motivate, lucrând prin ele pentru a consolida încrederea în rândul comunității.

Cooperativa va necesita ca cineva să gestioneze și să conducă inițiativa, în mod ideal mai degrabă un angajat salariat, decât un membru al cooperativei neplătit și care poate să nu fie imparțial. Incluziunea poate fi un punct de vânzare unic al produsului, care poate fi vândut sub stindardul unei întreprinderi sociale, profiturile fiind reinvestite în cooperativă pentru producția de miere sporită.

Pentru a implementa această intervenție, sunt recomandate următoarele acțiuni:

- ▶ Analiza și identificarea asociațiilor apicole motivate la nivel raional
- ▶ Discutarea cu ILO Moldova despre factorii cheie de succes și lecțiile învățate din proiectul LEP
- ▶ Facilitarea creării a 2-3 cooperative, pe baza experiențelor ILO
- ▶ Sprijinirea dezvoltării unei game de produse și piețe orientate
- ▶ Promovarea cooperativelor la nivel național ca o oportunitate de îmbunătățire a mijloacelor de trai, în special pentru grupurile marginalizate

Rezultatele scontate:

1. **Apicultorii noi și existenți**, în special din grupuri marginalizate, sporirea veniturilor și conlucrarea pentru producția colectivă,
2. **Două-trei cooperative** sunt create ca model pentru replicarea ulterioară,
3. **Produsele apicole** de la apicultorii mici sunt vândute direct clienților prin intermediul cooperativei.

Validarea și prioritizarea intervențiilor

Setul complet de constatări și intervenții recomandate a fost discutat cu părțile interesate cheie din sectorul apicol în timpul unui atelier de validare care a avut loc vineri, 19 februarie 2021. Pe baza acestei consultări, constatările cheie și setul complet de recomandări au fost validate și aprobate de către participanți. În același timp, însă, a fost lăsat la discreția participanților să acorde prioritate intervențiilor pe care le credeau că ar avea cea mai mare probabilitate de impact pozitiv asupra dezvoltării sectorului apicol. Conform acestor discuții, intervențiile de top sunt următoarele:

1. **Intervenția 7:**

Stimularea dezvoltării piețelor noi pentru produse și servicii apicole cu valoare adăugată.

2. **Intervenția 1:**

Demonstrarea oportunităților pieței pentru furnizorii și exportatorii de utilaje de a lucra direct cu apicultorii pentru a sprijini productivitatea sporită prin intermediul noilor tehnologii.

3. **Intervenția 6:**

Elaborarea unui model de colaborare cu Moldsilva pentru a îmbunătăți accesul la baza melifera de pădure pentru mierea monofloră de calitate superioară.

4. **Intervenția 4:**

Facilitarea integrării noilor veniți - în special a femeilor și a persoanelor cu dizabilități - în sector prin colaborarea cu ÎPT și instituțiile de învățământ private pentru a dezvolta cursuri de educație duală accesibile în apicultură.

5. **Intervenția 2:**

Promovarea unei platforme de colaborare în sectoarele cercetării și dezvoltării, academice și private, pentru a spori volumul, calitatea și eficiența materialului genetic.

Concluzie

Prezentul raport a demonstrat oportunitățile considerabile care există pentru dezvoltarea apiculturii în Republica Moldova într-un mod care să genereze o valoare mai mare și locuri de muncă decente pentru apicultori și alți actori din lanțul valoric al produselor apicole, cu un accent suplimentar pe femei și persoanele cu dizabilități. Analiza oferă potențiale proiecte viitoare cu un punct de plecare pentru a se angaja și a stimula schimbarea în sector și, prin intermediul acestuia, au fost identificate opt recomandări potențiale în trei domenii de intervenție.

Primul domeniu de intervenție se axează pe creșterea producției și a productivității în sectorul apicol. Aceasta presupune facilitarea unui acces mai mare la echipamentele apicole și îmbunătățiri tehnologice; încurajarea colaborării în domeniul cercetării și dezvoltării; lărgirea accesului la schemele actuale de subvenționare publică; și facilitarea intrării și integrării noilor veniți în sector prin colaborarea cu instituțiile de formare și educație.

Al doilea domeniu de intervenție analizează îmbunătățirea accesului la baza de miere din țară. Aceasta constă în elaborarea unor propuneri avantajoase pentru toate părțile interesate cu privire la serviciile de polenizare între apicultori și agricultori, precum și îmbunătățirea colaborării cu Guvernul pentru a facilita un acces mai mare la baza de miere de pădure.

Al treilea domeniu de intervenție urmărește îmbunătățirea accesului la piețele locale și internaționale pentru cei care lucrează în sectorul apicol. Activitățile recomandate în acest sens includ stimularea dezvoltării piețelor noi pentru produsele și serviciile apicole cu valoare adăugată; și promovarea unei incluziuni mai mari pentru femeile și persoanele cu dizabilități în apicultură printr-o abordare cooperativă.

În cele din urmă, trebuie remarcat faptul că, deși această analiză este considerată cuprinzătoare, un potențial proiect viitor trebuie să se străduiască să revizuiască, să actualizeze și să se bazeze pe această bază de date, pe măsură ce echipa de proiect adună mai multe perspective asupra sectorului, a constrângerilor sale și a actorilor de pe piață. Acest lucru va ajuta un astfel de proiect să se adapteze și să se realizeze într-un mod mai adecvat într-un sector în evoluție.

Anexa A: Bibliografia

- AA/ZLSAC în Republica Moldova. 2016. Sinteza sectorului pieței externe - mierea în Franța, GFA. Disponibil la: <http://dcfta.md/eng/foreign-market-sector-brief-honey-in-france> (accesat 26/02/2021)
- Comisia Europeană. 2019. Raportul Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind punerea în aplicare a programelor apicole.
- FAO. 2018. Analiza decalajului lanțului valoric al Republicii Moldova. Disponibil la: <http://www.fao.org/family-farming/detail/ru/c/1137035/> (accesat 26/02/2021)
- Guvernul Republicii Moldova. 2020. Programul național de dezvoltare a apiculturii pentru anii 2020-2026. Disponibil la: <https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr104.pdf> (accesat 26/02/2021)
- Organizația Internațională a Muncii. 2019. O abordare sistemică față de crearea mai multor locuri de muncă mai bune. Disponibil la: https://www.ilo.org/empent/Projects/the-lab/WCMS_732125/lang--en/index.htm
- Organizația Internațională a Muncii. 2021. Dezvoltarea lanțului valoric pentru munca decentă - O abordare sistemică față de crearea de locuri de muncă mai multe și mai bune.
- Centrul de Comerț Internațional (ITC). 2021a. Harta comerțului a ITC. Disponibil la: <https://www.trademap.org/>
- Centrul de Comerț Internațional (ITC). 2021b. Harta comerțului - Produs: 0409 Miere naturală.
- Agenția de presă IPN. 2020. Nu există o cultură a consumului de miere de albine în Moldova, declarație. Disponibil la: https://www.ipn.md/en/there-is-no-bee-honey-consumption-culture-in-moldova-statement-7966_1073654.html (2020)
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). 2020. Anuarul statistic al Republicii Moldova.
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). 2021a. Ancheta forței de muncă 2019. Banca de date statistice. Disponibil la: <http://statbank.statistica.md>
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). 2021b. Ancheta privind utilizarea timpului 2019. Banca de date statistice. Disponibil la: <http://statbank.statistica.md>
- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). 2021c. NCDDWC. Banca de date statistice. Disponibil la: <http://statbank.statistica.md>
- Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă. ND. Programe de facilitare a ocupării forței de muncă. Disponibil la: <https://www.anofm.md/ro/node/64> (accessed 26/02/2021)
- Proconsulting. 2017. Raport privind evaluarea și cartografierea cadrului de reglementare și a procedurilor administrative legate de valoarea țintită, APM USAID.
- Proconsulting. 2020. Studiu de piață privind producția, prelucrarea și comercializarea produselor de pădure care nu sunt de lemn în Republica Moldova (Ifad).
- Centrul Springfield. 2014. Ghidul operațional pentru abordarea piețelor de lucru pentru cei săraci/ Making Markets Work for the Poor (M4P), ediția a II-a.
- Statista. 2021. Consumul de miere în Germania, 2009–2019
- UNCTAD. 2018. Revista Națională a Exporturilor Verzi în Republica Moldova: Nuci, miere și cereale. Disponibil la: https://unctad.org/system/files/official-document/ditcted2018d6_en.pdf
- PNUD. ND. Migrația și dezvoltarea locală (faza 2). Disponibil la: https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/MIDL_Project_2.html (accesat 26/02/2021)
- PNUD. ND. Comunități durabile și rezistente prin abilitarea femeilor. Disponibil la: <https://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/projects/sustainable-resilient-communities-through-women-empowerment.html> (accesat 26/02/2021)

USAID. 2017. Activitatea agricolă cu valoare înaltă. Evaluarea și selecția lanțului valoric.

USAID. 2018. Agricultura Performantă în Moldova (APM) Disponibil la: <https://www.usaid.gov/moldova/fact-sheets/fact-sheet-high-value-agriculture-activity>

Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, Direcția Sanitar-Veterinară, Siguranță și Calitatea Produselor Alimentare de Origine Animală, <http://ansa.gov.md/ro/content/informa%C5%A3ii-publice> (accesat 26/02/2021)

FAOSTAT. 2021. <http://www.fao.org/faostat/en/>

Proiectul „Agricultura competitivă în Moldova” (MACP) <http://www.capmu.md/en/> (accesat 26/02/2021)

Platforma proiectelor finanțate de UE în Republica Moldova, <https://eu4moldova.md/en> (accesat 26/02/2021)

Fondul de stat de garantare a creditelor (FGC) administrat de Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) <https://www.odimm.md/ro/banci-partenere-fgc> (accesat 26/02/2021)

Unitatea Consolidată pentru Implementarea Programelor IFAD (UCIP IFAD) <https://www.ucipifad.md/en/granturi/> (accesat 26/02/2021)

Anexa B: Lista interviurilor de cercetare

1.	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului (MADRM)
2.	Agencia pentru intervenții și plăți în agricultură (AIPA)
3.	Agencia Națională pentru Siguranța Alimentelor (ANSA)
4.	Departamentul local de agricultură
5.	Agricultura Performantă în Moldova (APM)
6.	Asociația Națională a Apicultorilor din Republica Moldova (ANARM)
7.	Asociația Exportatorilor de Produse Apicole din Moldova (AEPAM)
8.	Informator cheie - apicultor din Călărași (1)
9.	Informator cheie - apicultor din Sângerei (2)
10.	Informator cheie - apicultor din Soroca (1)
11.	Informator cheie - Apicultor de scară mică din Cahul (4)
12.	Informator cheie - Membru al cooperativei de miere de scară mică din Cahul (5)
13.	Informator cheie - apicultor din Ialoveni (6)
14.	Furnizor mare de material genetic și stupi
15.	Furnizor mare de utilaje apicole (1)
16.	Întreprindere de prelucrare mică
17.	Exportator de miere (1)
18.	Instituție ÎPT
19.	Exportator de produse apicole (2)
20.	Furnizor de inputuri și magazin apicol (2)
21.	Exportator de produse apicole (3)

ilo.org/budapest

ILO Office for Central and Eastern Europe
14 Mozsár utca
Budapest H-1066
Hungary